

MONIPUOLISTUVIEN LUONTOAKTIVITEETTIEN KEHITTÄMINEN POHJOIS-POHJANMAAN VETOVOIMAISIMMISSA LUONTOKOHOEISSA

Olli-Petteri Help, Heidi Lumijärvi ja Veikko Virkkunen

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Luontoaktiviteetit matkailun kärjeksi -hanke
Metsähallitus, Pohjanmaan Luontopalvelut

Metsähallitus, Vantaa, 2017

 METSÄHALLITUS

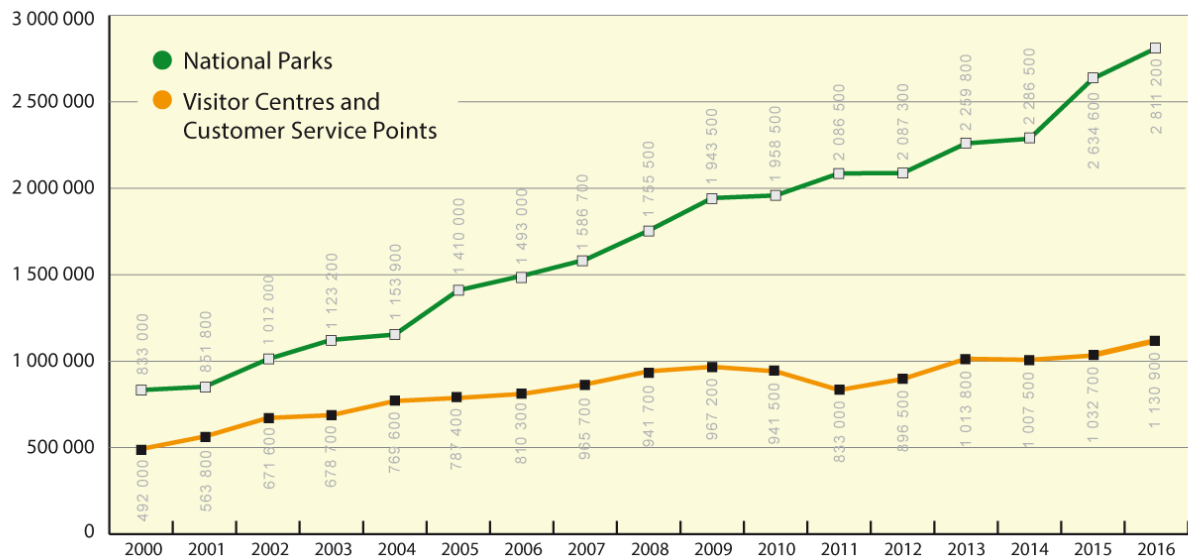
SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	2
1. ALUEKUVAUS MATKAILUN NÄKÖKULMASTA	4
1.1 Matkailun tunnuslukuja Pohjois-Pohjanmaalla	4
1.2 Luontokohdetarjonta Pohjois-Pohjanmaalla	5
2. KEHITTÄMISSUUNNITELMAA TUKEVAT STRATEGIAT, OHJELMAT JA SELVITYKSET	7
2.1 Outdoors Finland / Kesän luontoaktiiviteettien kehittämisstrategia 2015-2018	7
2.2 Kasvua vesiosaamisesta ja vesiluonnonvarojen kestävästä hyödyntämisestä. Sinisen biotalouden kansallinen kehittämissuunnitelma 2025.....	7
2.3 Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämisstrategia 2020	8
2.4 Luontoparatiisit lähellämme. Kosteikot Pohjois-Pohjanmaan matkailun voimavarana -selvitys..	8
2.5 Koillismaan kesämatkailun kasvuohjelma	8
2.6 Oulun seudun matkailustrategia	8
2.7 Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvitys	9
2.8 Syötteen ja Oulangan luontomatkaileusunnitelmat	9
3. LUONTOAKTIVITEETTIMATKAILU	10
3.1 käsitteiden määrittely	10
3.2 Luontoaktiiviteettimatkaileun trendejä.....	10
3.3 Reitit ja niiden tuotteistus luontoaktiiviteettimatkaileun pohjana.....	13
4. LUONTOAKTIVITEETTIKOHTAINEN TARKASTELU POHJOIS-POHJANMAAN VETOVOIMAIMISSA LUONTOKOhteissa	16
4.1 VAELLUS JA PATIKOINTI	16
4.1.1 Tuotteistamisen lähtökohdat.....	16
4.1.2 Reittien kehitystilanne ja investointitarpeet	18
4.2 MAASTOPYÖRÄILY	27
4.2.1 Lajin kehitystilanne ja johtopäätökset kehittämiselle	27
4.2.2 Maastopyöräilyn kehittämisen alueelliset prioriteetit Metsähallituksen näkökulmasta	30
4.2.3 Maastopyöräilyn tuotteistaminen ja laadukas asiakaskokemus.....	32
4.3 MELONTA JA MUUT VESIaktiiviteetit	33
4.3.1 Tuotteistamisen lähtökohdat.....	33
4.3.2 Reittien kehitystilanne ja investointitarpeet	34
4.4 WILDLIFE-Aktiiviteetit.....	38
4.4.1 Tuotteistamisen lähtökohdat.....	38
4.4.2 Kohteiden kehittämis- ja investointitarpeet	38
LÄHTEET:	42

JOHDANTO

Luontomatkailu on tällä hetkellä niin maailmalla kuin Suomessakin kasvava trendi ja yksi suurimpia kansainvälisen matkailun kasvualueita. Yhä useampi hakee lomillaan luonnosta vastakohtaa hektiselle ja kuluttavalle arjelle ja WTO onkin arvioinut, että luontomatkailu kasvaa kuusi kertaa nopeammin kuin turismi ylipäätään. Myös Suomessa luontomatkailu on ollut voimakkaassa kasvussa ja Suomen matkailusta jo noin neljännes on luontomatkailua. Tämä näkyy mm. kansallispuistojen käyntimäärien nousuna ja yritysten kasvavana kiinnostuksena luontoaktiviteettien tuotteistamiseen. Kuten alla olevasta taulukosta näkyy, kansallispuistojen valtakunnalliset käyntimäärät ovat kymmenessä vuodessa kaksinkertaistuneet. Sen sijaan luontokeskusten asiakasmäärissä trendi ei ole yhtä vahva – aito luonto houkuttelee rakennettua ympäristöä enemmän.

Taulukko 1: kansallispuistojen ja luontokeskusten käyntimäärien kehitys

Luontomatkailu on myös aluetaloudellisesti kannattavaa, koska tämän päivän matkailijat ovat yhä valmiimpia käyttämään rahaa lomansa sisältöön. Metsähallituksen tuottaman tiedon mukaan valtion kansallispuistoihin ja retkeilyalueisiin sijoittamat varat saadaan takaisin moninkertaisesti paikallisena elinkeino toimintana ja työpaikkoina. Näistä työpaikoista on tällä hetkellä noin kolme neljäsosaa kotimaisen ja loput ulkomaisen kysynnän tuottamia.

Luontomatkailun valtavirtaistumien myötä myös asiakaskunnan tarpeet ja odotukset ovat muuttuneet. Esimerkiksi viikon mittaisen loman aikana asiakkaat haluavat tehdä useita sopivan pituisia ja helppoja päiväretkiä majoittuen ns. lakanoiden välissä hotellissa tai vuokramökissä. Luontoon lähtemisen ja siellä olemisen halutaan olevan helppoa ja elämyksellistä. Päiväretkikohteiden tulee siis olla helposti saavutettavissa (sekä informatiivisesti että fyysisesti) ja helposti käytettävissä (laadukkaita ja turvallisia). Asiakkaat ovat myös yhä halukkaampia ostamaan päiväretkiin liittyviä oheispalveluita, kuten kuljetuksia, ruokailuita, välinevuokria ja opastuksia sekä kokeilemaan lomansa aikana monipuolisesti erilaisia luontoaktiviteetteja. Luontomatkailu muuttuneekin yhä enemmän elämyskeskussidonnaiseksi, jolloin kohteen helppo saavutettavuus ja monipuolinen tuotetarjonta tulevat entistä tärkeämmiksi.

Aktiviteettien monipuolistumiseen liittyen luontomatkailun kasvava asiakaskunta on tuonut mukanaan tarpeen kehittää kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden palvelurakenteita paitsi mahdollistamaan yhä monipuolisempi aktiviteettivalikoima (maastopyöräily, sup-lautailu, wildlife jne), myös takaamaan

luontoarvojen säilyminen ja asiakasturvallisuus. Käyttöpaineen lisääntyessä ja uusien aktiviteettien yleistyessä täytyy ekologinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen kestävyys pystyä takaamaan. Luontomatkailun valtavirtaistuessa myös asiakasturvallisuuden takaaminen vaatii yhä enemmän panostuksia opastukseen ja käytön ohjaukseen.

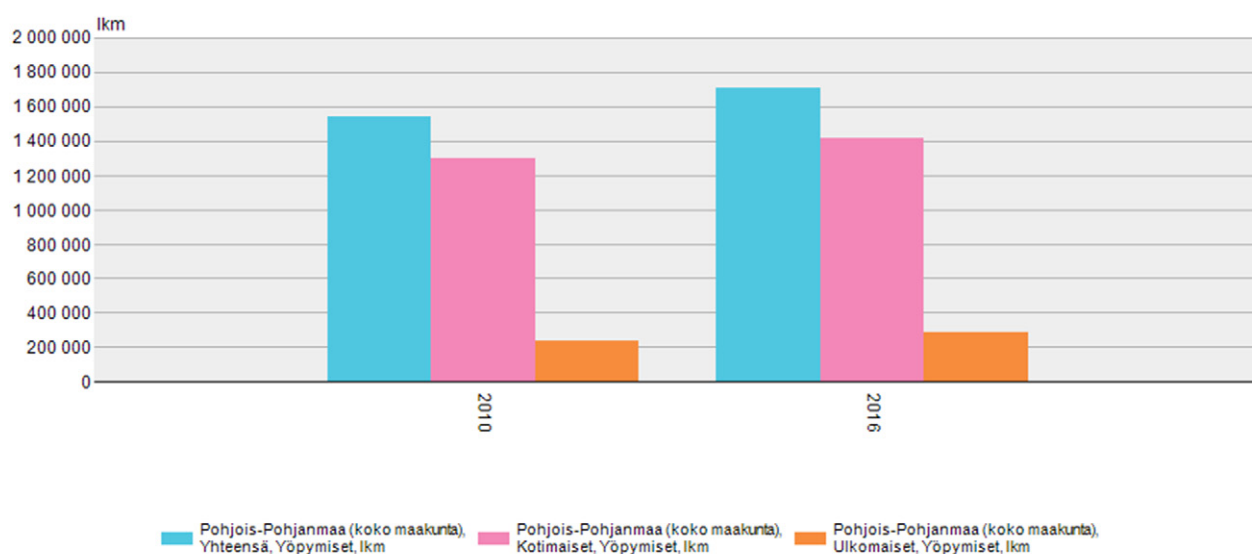
Jotta Luontopalvelut pystyisi tulevaisuudessa palvelemaan yhä paremmin luontomatkailuasiakkaita, luomaan yhä enemmän paikallistaloudellisia hyötyjä ja takaamaan samalla herkkien luonto- ja kulttuuriarvojen säilyvyys, käynnistettiin vuonna 2016 Luontoaktiviteetit matkailun kärjiksi -aktivointihanke. Hankkeen tavoitteena on ollut tunnistaa Pohjois-Pohjanmaan suojelualueiden osalta kansainvälistä potentiaalia omaavat luontomatkailukohteet sekä selvittää luontomatkailun ja -aktiviteettien kansainvälisten trendien pohjalta kohteisiin liittyviä kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia. Samalla hanke on toiminut ensimmäisenä vaiheena kolmiosaisessa hankejatkomossa (aktivointi-investointi-tuotekehitys). X-selvitystyö on tiivistelmä hankkeen havainnoista. Työssä esitettyjä kehittämis- ja investointitarpeita on kartoitettu Pohjanmaan Luontopalveluiden henkilöstön kesken vuoden 2017 aikana. Lisäksi tarpeista on keskusteltu alueen matkailuyrittäjien kanssa.

1. ALUEKUVAUS MATKAILUN NÄKÖKULMASTA

1.1 MATKAILUN TUNNUSLUKUJA POHJOIS-POHJANMAALLA

Pohjois-Pohjanmaan luonto vaihtelee hiekkadyneistä ja merenkohoamisrannikosta kumpuileviin jäkäläkankaisiin ja Koillismaan vaaraselkosiin. Alue on myös matkailullisesti tarkastellen monipuolinen kokonaisuus, ja sen imago koostuu karkeasti jaoteltuna kolmesta eri kokonaisuudesta eli Koillismaasta, Oulun seudusta ja Kalajoen alueesta.

Kuten alla olevasta diagrammista näkyy, viime vuosien aikana matkailijoiden rekisteröidyt yöpymiset Pohjois-Pohjanmaalla ovat kasvaneet. Pääosa alueen matkailijoista on kotimaisia, eikä viime vuosien kasvu ole juurikaan vaikuttanut ulkomaalaisten matkailijoiden prosentuaaliseen osuuteen kokonaisyöpymisistä. Vuonna 2016 maakunnan 1 704 249 rekisteröidyistä yöpymisistä kotimaisten matkailijoiden osuus oli 83 %, kun sama osuus vuonna 2010 oli 85 %.

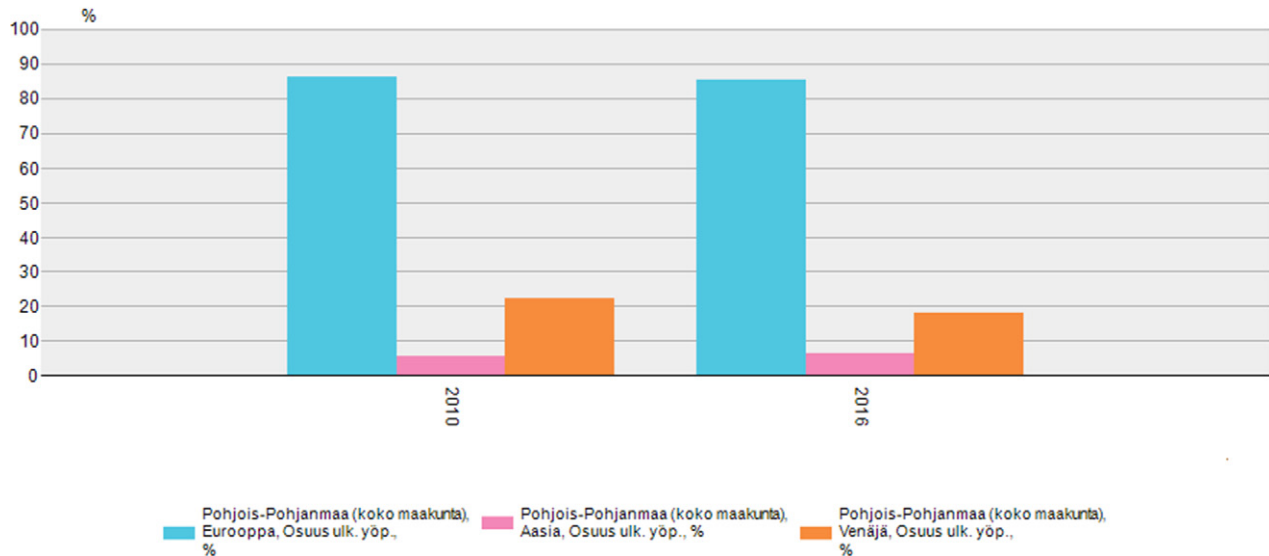

Maakunnan sisällä alueelliset erot ulkomaalaisten matkailijoiden osuudessa ovat kohtalaisia. Kuusamo ja Pudasjärvi luontokohteina vetävät maakunnassa eniten ulkomaalaisia matkailijoita puoleensa.

Taulukko 2: maakunnan matkailukeskusten yöpymiset 2016

Kohde	Yöpymiset lkm 2016
Oulu yhteensä	584 068
- kotimaiset	481 642 (82 %)
- ulkomaalaiset	102 426 (18 %)
Pudasjärvi yhteensä	103 594
- kotimaiset	83 437 (80 %)
- ulkomaalaiset	20 157 (20 %)
Kalajoki yhteensä	237 706
- kotimaiset	220 980 (93 %)
- ulkomaalaiset	16 726 (7 %)
Kuusamo yhteensä	547 147
- kotimaiset	432 161 (79 %)
- ulkomaalaiset	114 986 (21 %)

Tarkasteltaessa ulkomaalaisten yöpyjien kansalaisuutta huomataan, että eurooppalaisten osuus on selkeästi suurin ja säilynyt viime vuosien aikana aika lailla samana. Viime vuosien aikana on aasialaisten osuus hivenen kasvanut, mutta ei missään nimessä yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi Lapissa. Venäläisten osuus puolestaan on odotusten mukaisesti hivenen laskenut.

1.2 LUONTOKOHDE TARJONTA POHJOIS-POHJANMAALLA

Pohjois-Pohjanmaalla on kolme kansallispuistoa (Oulanka, Syöte ja Rokua), jotka ovat luonnoltaan ja imagoltaan hyvin erilaisia. Kuten alla olevasta taulukosta näkyy, Oulanka on Pohjois-Pohjanmaan kansallispuistoista käyntimäärien valossa selvästi suosituin. Syötteellä kansallispuistoa (kp) täydentää kuitenkin sen välittömässä läheisyydessä olevat Syötteen retkeilyalue (ra) ja virkistysmetsä (vm). Myös Rokuaalla virkistysmetsän reitti- ja palvelutarjonta täydentää kansallispuiston vastaavaa.

Kuten alta näkyy, kansallispuistojen paikallistaloudelliset vaikutukset ovat huomattavat etenkin Koillismaahan osalta. Panostaminen luontokohteiden tuotteistamiseen edellytyksiin tuo alueelle tuloja, työtä ja hyvinvointia.

Taulukko 3: maakunnan matkailullisesti vetovoimaisimpien luontokohteiden käyntimäärät ja paikallistaloudelliset vaikutukset

Kansallispuisto	Käyntimäärä v. 2016	Paikallistaloudelliset vaikutukset 2016
Oulanka	kp 200600	kp 18,9 milj.
Rokua	kp 23200	kp 0,8 milj.
Syöte	kp 39900 (ra+vm 56600)	kp 3,3 milj. (ra 2,2 milj.)

Kansallispuistoja täydentää erinäinen joukko muita valtion omistamia virkistys- ja suojelualueita, joista matkailullisesti tärkeimpinä ja potentiaalisempina voidaan pitää seuraavia (suluissa alueen käyntimäärä v. 2016, mikäli ko. kohde on kuulunut aktiivisen kävijäseurannan piiriin): Syötteen retkeilyalue (26800), Kylmäluoman retkeilyalue (25000), Syötteen virkistysmetsä (29800), Rokuan virkistysmetsä, Kalajoen Rahjan saaristo, Olvassuon luonnonsuojelualue, Liminganlahti, Hailuodon kohdekokonaisuus (17200), Vihaslahti (21700), Valtavaara-Pyhävaara luonnonsuojelualue (71300), Etelä-Kuusamo (Iivaara-Näränkä).

Kuten aikaisemmin on mainittu, Pohjois-Pohjanmaan kansallispuistot ja muut suojelualueet eroavat toisistaan paitsi luonnonoloiltaan, myös imagoltaan. Tämä on osittain suunnitelmallisen työn tulosta. Muutama vuosi sitten Luontopalvelut aloitti valtakunnallisen profilointityön, jossa matkailullisesti tärkeiden kansallispuistojen ja muiden luontokohteiden osalta mietittiin kullekin alueelle mm. tavoitemielikuva sekä kärkiaktiviteetit ja -elämykset, joita alueen palveluilla haluttiin tukea. Työn tavoitteena oli osaltaan parantaa asiakkaan palvelupolkua ja helpottaa hänen valintaansa eri kohteiden välillä. Toisaalta samalla pystyttiin tekemään selkeitä ratkaisuja eri luontoaktiviteettien soveltuvuudesta kullekin luontokohteelle ja näin turvaamaan luontoarvojen säilyvyys. Nyt käsillä olevan selvitystyön tavoitteena on tarkastella profilointityössä kullekin Pohjois-Pohjanmaan luontokohteelle määriteltyjä kärkiaktiviteetteja ja niihin mahdollisesti tulevaisuuden trendien valossa nähtävissä olevia päivitystarpeita. Toisaalta tarkoituksena on myös jatkaa profilointityötä esittämällä selkeitä kärkiaktiviteetteihin liittyviä infrastruktuurin kehittämis- ja tuotteistamistarpeita.

2. KEHITTÄMISSUUNNITELMAA TUKEVAT STRATEGIAT, OHJELMAT JA SELVITYKSET

2.1 OUTDOORS FINLAND / KESÄN LUONTOAKTIVITEETTIEN KEHITTÄMISSTRATEGIA 2015-2018

Manner-Suomen maaseutuohjelma rahoittama ja Visit Finlandin hallinnoima Outdoors Finland – kehittämishankkeen tavoitteena on kehittää luonto- ja reitistökohteiden laatua ja elämyksellisyyttä sekä lisätä mikro- ja pk-yritysten kansainvälistymistä parantamalla aktiviteettituotteiden näkyvyyttä.

Outdoors Finland -hanke toteuttaa omalta osaltaan Visit Finlandin Kesän luontoaktiviteettien kehittämisstrategiaa 2015-2018. Kyseinen strategia nimeää luontoaktiviteeteissa sisällöllisen kehittämisen painopisteteemoiksi mm.:

- **Helppotasoiset aktiviteetit:**

Aktiviteettitarjonnan tulee olla helppotasoisista, helposti löydettävää, helposti saavutettavaa, helposti ostettavaa ja helposti kulutettavaa. Esimerkiksi wildlife-tuotteessa helpolla tarkoitetaan räätälöintiä myös ”tavalliselle” luonto-/aktiviteettimatkailijalle, ei-ammattimaisille eläintenkuvaajille ja -katselijoille sopiviksi tuotteiksi täydentämään muita aktiviteetteja.

- **Kansallispuistot:**

Kansallispuistojen kehittämisessä nostetaan keskeiseksi yritys yhteistyö ja valikoidut kärkereitit. Kansallispuistoja tuotteissaan hyödyntävät matkailuyritykset nostetaan merkittävämpään asemaan ja niiden puistossa tarjoamia palveluita laajennetaan ja laatua parannetaan. Kansallispuistojen ympärillä toimivat yritykset opetetaan hyödyntämään paremmin kansallispuiston reittejä asiakkaidensa omatoimisiin päiväretkiin. Tämä edellyttää, että kansallispuistot ja niiden yhteistyöyritykset selvemmin tuovat esille päiväreitinsä ja -retkensä. Yritysten tarjonta ja näkyvyys liitetään selkeämmin kansallispuistoon ja sen reitteihin. Matkailullisesti tärkeissä kansallispuistoissa tehdään selkeä valinta kärkeikohteista, tuotteistetaan ja nostetaan esille valikoidut matkailullisesti merkittävät ja vetovoimaiset reitit.

Kansallispuistot ovat tunnettu käsite myös ulkomaisille matkailijoille. Ympäri Eurooppaa olevat luontokohteet tukeutuvat tuotteistuksessa ja viestinnässä vahvasti tunnettuihin reitteihin, sillä näin matkailijan tarvitsemat palvelut ovat konkreettisemmin saavutettavissa ja matkailijalle on alusta alkaen selkeää, minne hän suunnistaa. Asiakaskuntamme on tottunut patikoimaan reittien perusteella, joten meidänkin on syytä tarjota vaellustarjontamme sen mukaisesti.

Luonto- ja reitistökohteiden kokonaisvaltaisella suunnittelulla priorisoidaan ja profiloidaan puiston palvelulupaus.

Kansallispuistojen saavutettavuusmielikuvaa tulee vahvistaa helppokäyttöisellä informaatiolla kulkuyhteyksistä ja joustavilla kuljetusratkaisuilla. Kansallispuistojen määrä ja niihin liittyvät luonnonsuojeluarvot (puhtaus) tuodaan paremmin esille markkinoinnissa (Visit Finland 2014.)

2.2 KASVUA VESIOSAAMISESTA JA VESILUONNONVAROJEN KESTÄVÄSTÄ HYÖDYNTÄMISESTÄ. SINISEN BIOTALOUDEN KANSALLINEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Maa- ja metsätalousministeriön tuottamassa suunnitelmassa todetaan mm., että vesiluonto tuottaa huomattavia hyvinvointi- ja terveyshyötyjä. Luonto myös houkuttaa liikkumaan ja sosiaaliseen kanssakäymiseen, jotka osaltaan tukevat henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Vesien äärelle on mahdollista kehittää myös uusia hyvinvointia, terveyttä, kuntoutusta ja hoivaa tarjoavia palveluja. Kasvupotentiaalia löytyy muun muassa kalastus- ja liikuntamatkailussa ja seikkailupalveluissa. Lisäksi suunnitelmassa ehdotetaan toimenpiteiksi uusien palvelukonseptien ja -ratkaisujen edistämistä sinisen biotalouden

liiketoiminnassa sekä pilottihankkeiden käynnistämistä liittyen vesistömatkailun ja vesiluonnon tuottamaan hyvinvointiin ja sen tuotteistamiseen. (Maa- ja metsätalousministeriö 2016.) Kärkiaktiiviteettien kehittämissuunnitelma ottaa kantaa vesistömatkailun kehittämismahdollisuuksiin ja -tarpeisiin Pohjois-Pohjanmaan matkailullisesti vetovoimaisimmilla kohteilla.

2.3 POHJOIS-POHJANMAAN MATKAILUELINKEINON KEHITTÄMISSTRATEGIA 2020

Pohjois-Pohjanmaalla voimassa oleva matkailustrategia nimeää yhdeksi neljästä matkailuelinkeinon kehittämisen strategisesta painopisteestä matkailukeskusten ja kärkituotteiden kehittämisen (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015). Täten strategia tukee vahvasti tarvetta kärkiaktiiviteettien ja -tuotteiden tunnistamiselle ja niihin tukeutuvan tarjonnan sisällölliselle kehittämiselle.

2.4 LUONTOPARATIISIT LÄHELLÄMME. KOSTEIKOT POHJOIS-POHJANMAAN MATKAILUN VOIMAVARANA -SELVITYS

Kärkiaktiiviteettien kehittämisen näkökulmasta selvitys nostaa esille monia relevantteja kehittämistarpeita etenkin wild life -matkailuun liittyen. Samalla selvitys nimeää kosteikkomatkailun kärkikohteet Pohjois-Pohjanmaan alueella.

2.5 KOILLISMAAN KESÄMATKAILUN KASVUOHJELMA

Koillismaan kesämatkailun kasvuohjelmassa nostetaan alueen kansallispuistot merkittävään rooliin luontomatkailun nostamisessa uudelle tasolle. Koillismaan kesämatkailun kehittämisessä keskeiseksi tavoitteeksi on otettu aidon ja puhtaan luonnon kokemisen mahdollistaminen urbaaneille ihmisille modernilla, kestäväällä ja turvallisella tavalla. Koillismaan kesämatkailun vision mukaan Koillismaa on vuonna 2025 kulttuurisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä luontoon pohjautuvan kesämatkailun edelläkävijä Suomessa. Se on kansainvälisesti tunnettu ja arvostettu matkailukohde, joka on vienyt luontomatkailun käsitteen uudelle tasolle kehittämällä alueen kansallispuistojen ympärille korkealaatuisia palveluita. (Crementors 2016.) Kärkiaktiiviteetteihin liittyvä kehittämissuunnitelma vastaa omalta osaltaan täysin kasvuohjelman asettamiin haasteisiin ja tavoitteisiin.

2.6 OULUN SEUDUN MATKAILUSTRATEGIA

Oulun seudun matkailustrategian päivitys nostaa yhdeksi alueen vetovoimatekijäksi niin kotimaisille kuin kansainvälisillekin markkinoille alueen luonnon ja sinne sijoittavat aktiviteetit. Oulun seudun matkailun selkeäksi kehittämisalueeksi strategia nimeää kärkituotteiden valinnan ja laadun kehittämisen. Kasvutavoitteiden saavuttamiseksi asiakaslähtöinen ja markkinadifferoitu tuotekehitys on tärkeää. Strategiassa todetaan, että tuotteistuksessa alueen tarinoita tulisi hyödyntää nykyistä paremmin. Erityisenä haasteena strategia nimeää matkailun talvisesonkipainotteisuuden mm. Syötteellä. (BusinessOulu 2014.) Kärkiaktiiviteettien kehittämissuunnitelma vie matkailustrategiassa nimetyt kehittämisalueet kohdekohtaiselle toimenpidetasolle. Toisaalta keskittymällä nimenomaan kesäajan aktiviteettien kehittämiseen suunnitelma vastaa strategian nimeämään haasteeseen liittyen talvisesongin hallitsevuuteen esimerkiksi Syötteellä.

2.7. POHJOIS-POHJANMAAN VIRKISTYSVERKKOSELVITYS

Tässä kehittämissuunnitelmassa esitetyt luontokohteisiin liittyvät valinnat ja aktiviteettien kehittämissuunnitelmat pohjautuvat hyvin vahvasti vuonna 2015 laadittuun Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvitykseen, jossa todetaan mm., että Pohjois-Pohjanmaalla kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden merkitys on suuri osana matkailukeskusten toimintaympäristöä, minkä lisäksi voivat itsessään olla merkittäviä matkailukohteita. Luonto ja siihen kytkeytyvät vapaa-ajan harrastukset ovat keskeinen osa erityisesti Rukan, Syötteen, Rokuan ja Kalajoen vetovoimaa ja matkailutarjontaa. (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015.)

2.8 SYÖTTEEN JA OULANGAN LUONTOMATKAILUSUUNNITELMAT

Syötteen ja Oulangan luontomatkailusuunnitelmissa nimetään alueiden kärkiaktiviteetit sekä linjataan reitistöjen kehittämiseen liittyvät toimenpiteet.

3. LUONTOAKTIVITEETTIMATKAILU

3.1 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

*The Adventure Travel Trade Association (ATTA) defines adventure tourism as a trip that includes at least two of the following three elements: **physical activity, natural environment, and cultural immersion**. While the definition of adventure tourism only requires two of these components, trips incorporating all three tend to afford tourists the fullest adventure travel experience – for example, a trip to Peru that involved trekking (physical activity) through the Machu Picchu trail (natural environment) and genuine interaction with local residents and/or indigenous peoples (cultural immersion).*

(Doyle, 2016)

Erityisesti englanninkielisessä ympäristössä termi "adventure tourism" on yleistynyt kuvaamaan matkailutoimintaa, jossa on mukana luonnollisessa ympäristössä tapahtuvaa fyysistä tekemistä ja johon voi liittyä myös kulttuurillinen ulottuvuus. Termi voidaan kääntää luontomatkailuksi, ekomatkailuksi, seikkailumatkailuksi, luontomatkailuksi tai aktiviteettimatkailuksi riippuen kontekstista ja toiminnan sisällöstä (Keränen; Takala; & Järviluoma, 2016).

UNWTO laajentaa "adventure tourism" käsitteen *matkailutrendien* harjalla ratsastavaksi, *autenttisiin* elämyksiin *luonnonympäristössä* tukeutuvaksi *pienimuotoiseksi* ja *kestävän kehityksen* periaatteiden mukaan toimivaksi *ohjatuksi* matkailuksi, joka kunnioittaa paikallisia *luonto-, kulttuuri- sekä sosiaalisia arvoja* (UNWTO, 2014). Toiminnan intensiteetistä riippuen kyseessä voi olla "pehmeä" aktiviteetti - vähän ponnistusta vaativa, lyhytkestoinen fyysinen aktiviteetti esim. retkeily, melonta, geokätköily, telttailu, kalastus, ratsastus, snorklaus. Pehmeiden aktiviteettien alle voidaan luokitella myös kulttuurista ulottuvuutta sisältävät opastetut retket (esim. arkeologiset teemaretket) sekä enemmän luonnon tuntemusta painottavat aktiviteetit, kuten lintujen tarkkailu. "Kovia", suurempaa fyysistä kuntoa ja enemmän riskejä sisältäviä aktiviteetteja ovat mm. kiipeily, pitkät vaellukset/retket, kanjonikiikunta, varjoliito, laskuvarjohyppy ym. extremeaktiviteetit. Erotuksena pehmeistä aktiviteeteista kovat aktiviteetit vaativat usein myös teknisempää osaamista ja hyvin lavean määritelmän mukaan voivat myös olla osin moottoroituja. (Doyle, 2016).

Tässä kehittämissuunnitelmassa puhutaan luontoaktiviteetista ja luontoaktiviteettimatkailusta, joka nojaa edellä mainittuihin periaatteisiin, mutta painottaa *fyysisiä* aktiviteetteja. Tärkeimmiksi tarkastelun kohteiksi on valittu patikointi (sekä päiväretkeilynä että yöpymisen sisältävänä vaelluksena), melonta ja muut vesiaktiviteetit vapaasti virtaavissa vesissä, maastopyöräily sekä eläinten/luonnon tarkkailu ja valokuvaus (ns. wildlife-matkailu).

3.2 LUONTOAKTIVITEETTIMATKAILUN TRENDEJÄ

Kuten alla olevasta taulukosta näkyy, on suomalaisten luontoaktiviteetteihin liittyvä harrastaminen lisääntynyt kuluvalle vuosituonnelle kaikissa ikäluokissa. Sama ilmiö on nähtävissä myös suomeen saapuvien kansainvälisten matkailijoiden keskuudessa. Luonto toimintaympäristönä houkuttelee yhä enemmän.

Taulukko 4: suomalaisten ulkoilu- ja virkistysreitteihin tukeutuvat harrastukset ikäryhmittäin vuonna 2000 ja 2010

Harrastusmuoto	Ikäryhmä, harrastukseen osallistuneiden osuus (%)							
	15–24		25–44		45–64		64–74	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Maastohiihto ladulla	30,2	28,4	36,8	37,6	39,3	41,1	18,0	32,0
Hiihtoretkeily (>20 km)	9,5	8,5	11,2	11,0	14,8	14,7	4,0	9,6
Patikointi (väh. 10km/0,5 päivää)	24,3	25,3	26,1	29,6	24,3	27,8	9,5	16,3
Retkeily, erävaellus	13,9	15,2	8,6	12,3	5,2	7,6	1,6	4,8
Melonta	9,9	14,2	6,8	13,3	3,3	7,9	0,8	2,7
Pyöräretkeily (väh. 30km/0,5 pv)	13,8	12,2	11,6	13,2	10,4	10,2	3,5	5,1
Maastopyöräily	10,4	12,4	6,2	11,0	3,5	5,1	1,5	2,8
Maastoratsastus	6,4	8,3	2,8	5,4	0,5	1,8	0,2	0,3
Lumikenkäily	0,6	5,9	0,6	4,7	0,2	4,2	0,1	2,2
Koiravaljakkoajelu	1,0	1,9	0,6	1,2	0,3	0,5	0,3	
Moottorikelkkailu	16,4	14,7	2,3	10,8	7,0	8,9	3,8	4,5
Mönkijääjelu	2,7	12,0	1,4	9,1	0,6	4,9	0,2	2,2

Lähde: Luonnon virkistyskäyttö 2000, LVVI -tutkimus 1997–2000, Tilastot, Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802, 2001, METLA, ulkoilututkimus, MetINFO 2012

Luontosuhteen kapenemisen, erämiestaitojen heikkenemisen, aktiivilomien osittaisen valtavirtaistumisen ja arjen kiireisyyden sekä väestön ikääntymisen myötä luontoaktiiviteettien harrastaminen on kuitenkin tehtävä asiakkaille yhä helpommaksi. Helppous tarkoittaa esimerkiksi lyhyempiä ja helppokulkuisempia reittejä sekä saavutettavuuden ja palvelutason parantamista. Lisäksi asiakkaille pitäisi tulevaisuudessa pystyä tarjoamaan huollettua ja opastettua retkeilytarjontaa. Etenkin ulkomaalaisten asiakkaiden keskuudessa on kysyntää myös nk. all inclusive –tuotteille, kuten täysin huolletuille vaelluksille, joissa yöpyminen tapahtuu lakanoiden välissä. (mm. Räsänen 2016; Centre for Recreation and Tourism Research 2016, 5; UNWTO 2014; Visit Finland 2015, 30.)

Vaikka luksus luontomatkailussa tarkoittaa tulevaisuudessa yhä vahvemmin juuri pitkälle tuotteistettuja paketteja, joiden aikana asiakkaat pääsevät kokemaan aitoa ja villiä luontoa turvallisesti, majoittuen lakanoissa ja nauttien uniikeista elämyksistä ja fine dining -tason villistä ruoasta, liittyy se myös etenkin länsimaalaisten matkailussakin yhä enemmän palvelun henkilökohtaistamiseen ja räätälöintiin juuri tietyn asiakkaan tarpeisiin. Kuluttajan saamat kokemukset siis ohittavat materialismin luksuksen sisältönä. (Tourism Economics 2016, 4-5, 15-17). Tähän liittyy ns. niche-markkinoiden kasvu, jolla tarkoitetaan luontoaktiiviteettien harrastajien keskuudessa olevia, hyvin erikoistuneita palveluita ostavia kuluttajia. He haluavat pitkälle räätälöityjä, yleensä yhden aktiviteetin ympärille rakennettuja palveluita, joiden tuottaminen vaatii perehtyneisyyttä, asiantuntemusta ja omaa erityistä ympäristöä. (Centre for Recreation and Tourism Research 2016, 5.)

Uusien kokemusten ja seikkailujen metsästäjät ovat yksi kasvava luontomatkailun asiakasryhmä. He hakevat matkoiltaan adrenaliinin huuruksi kokemuksia joko yhden taikka useamman aktiviteetin kautta. Suojelualueilla tyypillisempiä ns. kovia aktiviteetteja ovat mm. koskenlasku ja maastopyöräily. Jälkimmäisen osalta samat reitit palvelevat lähes aina pyöräilijöiden lisäksi myös patikoijia, mikä asettaa omat haasteensa asiakasturvallisuuden takaamiselle.

Vastakohtana erikoistuneille ja laajaa asiantuntemusta vaativille niche-markkinoille sekä adrenaliinia hakeville seikkailijoille on nousemassa ns. luontopiipahdukset. Yleistettynä voidaan sanoa, että eritoten aasialaiset matkailijat haluavat kyllä nähdä ja kuvata hienoimmat luontokohteet, mutta ne tulee voida saavuttaa helposti ja nopeasti. Luontoaktiiviteettien osalta tämä kohderyhmä ei siis ole potentiaalista asiakaskuntaa ponnisteluja vaativille ja pitkäkestoisille fyysisille aktiviteeteille, vaan pikemminkin lyhyille ja helppokulkuisille patikointireiteille.

Hyvin lyhyiden luontopiipahdusten rinnalla merkittävämpänä ilmiönä voidaan pitää päiväretkeilyn suosion kasvua. Esimerkiksi viikon mittaisen loman aikana asiakkaat haluavat kokea useita päivän mittaisia retkiä ja eri aktiviteetteja. Asiakkaat ovat myös yhä halukkaampia maksamaan retkiin liittyvistä oheispalveluista, kuten opastuksista, ruokailuista, välinevuokrista ja kuljetuksista.

Pidemmälle viedyn tuotteistuksen osalta, yksi merkittävä tulevaisuuden trendi on hyvinvointimatkailun suosion kasvu. Arjen kiireisyyden vastapainona on omasta hyvinvoinnista huolehtiminen noussut keskeiseksi lomien sisällöksi. Ihmiset tuntevat vastuunsa toimintakykynsä ylläpidosta ja ovat valmiita investoimaan siihen. Hyvinvoinnin edistäminen voi olla joko koko loman päämotiivi taikka se voi olla esimerkiksi lyhyt ohjelmapalvelu loman aikana. Luontoaktiviteettimatkailulla on hyvinvointimatkailussa keskeinen rooli. Luontoympäristön tuottamien välittömien hyvinvointivaikutusten lisäksi luontoympäristö tuottaa terveyshyötyjä myös välillisesti houkuttelemalla harrastamaan fyysisiä aktiviteetteja. (Centre for Recreation and Tourism Research 2016, 8).

Hyvinvointi- ja aktiviteettimatkailun suosioon liittyy myös nk. hitauden arvostus (slow travel, slow adventure, slow food jne). Luontoaktiviteettimatkailun osalta hitaus tarkoittaa kiireettömyyden, luonnonläheisyyden, tietoisuustaitojen kehittämisen ja paikallisuuden yhdistämistä harrastamiseen ja tekemiseen. Esimerkkejä hitaista luontoaktiviteeteista ovat mm. perinteisiin töihin (kuten niitto) osallistuminen, luonnon tarkkailu ja kuvaus, metsäkylvyt sekä puhtaasti lihas- tai luonnonvoimin tapahtuva liikkuminen. Hitauteen liittyy myös uuden oppiminen, kuten ruoan valmistaminen itse poimituista raaka-aineista. (Centre for Recreation and Tourism Research 2016, 1.)

Laadun korostumisen myötä myös paikallisuus ja aitous nousevat kohteen vetovoimatekijöinä yhä tärkeämpään rooliin. Matkailijat haluavat pelkästään kohteissa vierailun sijasta tutustua matkakohteissa paikalliseen elämäntapaan, ihmisiin, ympäristöön ja historiaan. Toisin sanoen nähdä uusia kulttuureja ja päästä ”koskemattomiin kohteisiin” - kokea paikantuntua. (mm. Future Foundation 2015, 36–38.). Tämä tulee ottaa huomioon myös luontoaktiviteetteja tuotteistettaessa. Ripaus paikallisuutta, historiaa ja kulttuuria, nostaa tuotteen paremmalle tasolle.

Vaikka luontoaktiviteettimatkailuun on selvästi tullut uutta ja luonnon suhteen kokemattomaa asiakaskuntaa, ovat he ylipäättään matkailun suhteen yhä kokeneempia, kriittisempiä sekä laatu- ja hintatietoisempia. Yhtenä laadun edellytyksenä pidetään ympäristön huomioimista ja vastuullisuutta sekä asiakasturvallisuutta. Erityisesti suojelualueilla luontoaktiviteettien harrastusmahdollisuuksia kehitettäessä ja lisättäessä tulee varmistaa luontoarvojen säilyvyys. Kaikki aktiviteetit eivät sovi joka paikkaan. Lisäksi käyttöpainetta pitää voida ohjata viestinnällä ja palveluilla siten, ettei yksittäiselle kohteelle synny kestävämmän suurta käyttöä. Liiallinen kävijämäärä vaikuttaa paisti ekologiseen kestävyYTEEN, myös asiakkaiden laadun kokemiseen.

Kasvat kävijämäärät sekä asiakaskunnan laajeneminen yhä kokemattomimpiin luonnossa liikkujiin vaikuttaa oleellisesti myös asiakasturvallisuuden takaamiseen liittyviin vaatimuksiin. Maastorakenteiden ja -opastuksen tulee olla yhä laadukkaampaa, ennakkoviestintää tulee panostaa yhä enemmän samoin kuin yhteistyöhän eri viranomaisten kanssa. Turvallisuussuunnitelmien tulee olla ajan tasalla ja niissä tulee huomioida eri luontoaktiviteetit.

Yhteenvedon luontomatkailuaktiviteettien trendeistä ja ilmiöistä voidaan esittää lokakuussa 2016 Kuusamossa järjestetyssä SlowAdventureConnect -seminaarissa tehty listaus:

- ✓ Perinteisten toimintalogiikoiden muuttuminen ja palveluketjujen katkeaminen (asiakkaan mahdollisuus ostaa palveluita suoraan palveluntuottajilta)
- ✓ Vähenevät luonnonvarat, ilmastonmuutos
- ✓ Suuret muuttoaallot (pakolaistulvat)
- ✓ Kysyntäkäyttäytymisen muutokset, uudenlaiset odotukset elämyksille

- ✓ Paikallisten käsityöläistuotteiden ja -palveluiden (ruoka, oluet jne.) esiinmarssi
- ✓ Luomu, paikallisuus, reilu kauppa, kestävyys, vastuullisuus - ei enää trendejä vaan uusi standardi
- ✓ Matkailijat hakevat yhä syvällisempiä kokemuksia, joissa on mahdollisuus itsensä kehittämiseen (tiedot/taidot)
- ✓ Erikoistuneet aktiviteetit
- ✓ Hyvinvointiteeman nousu
- ✓ Tuotekehitykselle asetetaan uudenlaisia vaatimuksia (autenttisuus vs. keinotekoinen)
- ✓ Ekosysteemiajattelu valtavirraksi
- ✓ Matkailupalveluiden räätälöitävyys, eksklusiivisuus ja välitön saavutettavuus/ostettavuus
- ✓ Uudet luontoaktiviteetit ja niiden ympärille rakentuvat tapahtumat
- ✓ Turvallisuuskulman huomioiminen yhä laajemmin
- ✓ Aktiviteettien harrastamista helpottava teknologia (palvelujen välitön saavutettavuus, omatoiminen harrastaminen, fyysistä ponnistusta helpottavat sähköpyörät)
- ✓ Usean sukupolven palvelupaketit ja -kohteet
- ✓ Aktiviteetteihin luksusta, luksukseen aktiviteetteja
- ✓ Perinteiset matkakohteet ja -muodot hakevat uutta sisältöä aktiviteeteista
- ✓ Aktiviteettien harrastaminen entistä helpommaksi, lakanoiden väliin yöksi

(Doyle, 2016)

3.3 REITIT JA NIIDEN TUOTTEISTUS LUONTOAKTIVITEETTIMATKAILUN POHJANA

Meneillään oleva ”luontobuumi” näkyy eritoten päiväretkeilyn suosion kasvuna. Yhä useampi haluaa lähteä harrastamaan ja evästelemään luontoon, kunhan kohteet ja reitit ovat helposti saavutettavissa (niin informatiivisesti kuin fyysisestikin) ja turvallisia. Yhä useampi myös haluaa rytmittää lomansa siten, että majoittuu lakanoiden välissä matkailukeskuksissa ja tekee sieltä päiväretkiä läheisille reiteille. Houkuttelevalla ja helposti saavutettavalla reittitarjonnalla voidaan siis selkeästi vaikuttaa matkailijoiden viipymään ja siten heidän alueelle tekemään tulovaikutukseen.

Eri aktiviteettejä tukevien päiväreittien hyvä saavutettavuus ja houkuttelevuus on monien onnistuneiden valintojen ja toimenpiteiden summa. Siihen vaikuttaa mm. ns. kärkeittien onnistunut valinta ja määrittely (jokaisella reitillä on oma olemassa olon oikeutuksensa ts. jokainen tuo lisäarvoa alueen reittikokonaisuuteen), reittien palveluvarustusten laatua ja turvallisuus, reittien sisältö sekä viestintä ja tuotteistus. Reittejä suunniteltaessa tulisi maltaa panostaa laatuun, ei niinkään määrään. Lisäksi jotta reitit aidosti palvelisivat aluetaloutta, tulisi ne sijoittaa lähinnä sinne, missä asiakkaatkin ovat eli matkailukeskusten läheisyyteen. Poikkeuksena tästä toki ovat polut, joiden olemassaolo perustuu yksittäisiin, erittäin vetovoimain nähtävyyksiin.

Vaikka kustannustehokkuus ja mm. huollon toimivuus ovat tärkeitä reittisuunnittelua ohjaavia tekijöitä, tulisi asiakaskokemuksen olla aina se määrääviin suunnittelun ohjuri. Reitti tulisi linjata siten, että se esittelisi alueelleen tyypillistä maisemaa ja luontoa parhaimmillaan. Pisimmälle vietynä reittisuunnittelun tulisi noudattaa tietynlaista draamankaarta, jossa asiakas saisi tasaisesti virikkeitä, mutta suurimmat nähtävyydet sijoittuisivat reitin loppuosuudelle. (Räsänen 2016.)

Onnistunut reittituotteistaminen edellyttää kuitenkin paljon muutakin kuin onnistunutta reitin linjausta. Se on hyvin pitkälti myös päämäärätietoista viestintää, jossa tulisi osata huomioida asiakkaan polun kaikki vaiheet ja niissä tunnistetut tarpeet (ennen - aikana - jälkeen). Alla olevaan taulukkoon on listattu reittituotteistamisen viestinnälliset ja aktiviteetista riippumattomat tarpeet. Taulukko täydentyy itse reitin perustamiseen ja sisältöön liittyvillä tarpeilla aktiviteettikohtaisesti suunnitelman myöhemmissä vaiheissa.

Taulukko 5. Onnistuneessa tuotteistamisessa huomioitavat osa-alueet yksittäisen reitin näkökulmasta.

Tuotteistamisen osa-alue	Selitys
Reitin teemoittaminen	Perustettavan reitin tulisi aina esitellä jokin kiinnostava luontoon, kulttuuriperintöön tai maisemiin liittyvä asia. Reitin teemoittaminen tämän mukaisesti lisää reitin vetovoimaisuutta. Teeman valinta ja sisältö vaikuttaa kaikkiin reitin viestinnällisiin ratkaisuihin ja sisältöihin, joita seuraavissa kohdissa täsmennetään.
Reitin nimeäminen	Hyvin laaditun reitin nimestä voi kehittyä tunnettu brändi. Nimen tulisi olla reitin teeman kanssa yhteensopiva, mieleenpainuva ja paikallisuutta hyödyntävä nimivalinta. Esimerkiksi Hossan kansallispuiston Ölökyän ähkäsy on tästä hyvä esimerkki.
Ennakkoinformaatio: monikanavaisuus	Reitistä asiakkaalle tarjottava ennakkoinformaatio on monikanavainen kokonaisuus, joka nykyään painottuu sähköisiin kanaviin internetissä, huomioiden mobiiliviestinnän mahdollisuudet ja sosiaalisen median roolin. Kuitenkaan perinteisiä painetun median välineitä ei edelleenkään voida sivuuttaa. Sisällöissä on tärkeää varmistaa asiakasturvallisuuden (mm. vaativuusluokitus, merkinnät yms) ja vastuullisuuden (mm. roskaton retkeily, pyöräilijän etiketti) näkökulmat reitin teemasisältöjen esittelyn ohella. Lisäksi monet arvostavat reitin teknistä informaatiota, esimerkiksi korkeusprofiilia ja nousumetrejä. Ennakkoinformaatio on jäsenelty tässä selkeyden vuoksi omiin osa-alueisiinsa kanavittain.
Ennakkoinformaatio: internet	Reitistä tulisi olla aluetta esittelevällä internet-sivustolla tuotekorttimuotoinen reittikuvaus . Koska monilla eri sivustoilla voidaan ja kannattaakin tuoda esille tietoa reitistä, on kattavan tiedon keskittäminen yhteen sijaintiin ylläpidon näkökulmasta tärkeää. Muualla voidaan viestiä markkinointityylisesti ja linkittää kattavaan tietosisältöön, esim. luontoon.fi-sivustolle. Metsähallituksen hallinnoimien reittien kuvaukset löytyvät luontoon.fi -palvelusta ja ne näkyvät myös Retkikartta.fi -palvelussa . Kunnat voivat saada reittinsä näkyviin Retkikartta.fi -palvelussa Lipas-tietokannan kautta. Lisäksi esimerkiksi Jälki.fi on ilmainen karttapohjainen pyöräilyreittipalvelu, jonka kautta kotimaisille asiakkaille voi jakaa reitin paikkatiedon GPX-muodossa ladattavaksi mobiililaitteeseen. Kansainvälisille asiakkaille samaan tarkoitukseen toimivia vaihtoehtoja ovat ilmainen MTBproject.com , johon voi laatia tuotekorttimuotoisen reittiesittelyn, sekä maksullinen Outdooractive.com , jossa näkyvyyttä koordinoi Lahden ammattikorkeakoulu.
Ennakkoinformaatio: sosiaalinen media	Ennakkoinformaation kannalta tärkeä sosiaalisen median kanava on Youtube , johon tärkeimmistä reiteistä voidaan laatia ns. reittikuvausvideot , ks. esimerkki Rytivaaran kierroksesta . Reittikuvausvideoilla voidaan erittäin havainnollisesti kuvata koko asiakkaan polku reitin lähtöpisteestä reitin läpi, esitellen vaativuutta, elämyksiä ja palveluita, päätepisteeseen saakka. Videot toimivat hyvin myös mobiililaitteissa. Melko vähän hyödynnetty ennakkoinformaation muoto ovat reitistöjen Facebook-sivut , joskin tyypillisemmin Facebookia hyödynnetään destinaation esittelyssä. Tripadvisor toimii parhaiten kansainvälisille asiakkaille, jotka hakevat matkailupalveluista vertaisarvioita päätöksenteon tueksi. Reitin ylläpitäjä voi itse laatia reitistä esittelyn Tripadvisoriin, ks. esimerkki . Instagram ja siihen liittyvät #hashtagit ovat keino muodostaa reitin visuaalista identiteettiä sosiaalisen median kautta. Esimerkki Karhunkierroksen Instagram-näkyvyydestä .

	<p>Retkipaikka on kotimainen sosiaalisen median ilmiö, joka hyödyntää erityisesti retkeilevien bloggareiden kertomuksia. Sisältö on tähän asti keskittynyt vaeltamiseen, mutta myös maastopyöräilyyn liittyviä kertomuksia löytyy. Sosiaalinen media tarjoaa runsaasti keinoja näkyvyyteen, mutta olennaista on satsata some-työn laatuun ja jatkuvuuteen.</p>
<p>Ennakkoinformaatio: painettu media</p>	<p>Retkeilijän ei tulisi koskaan lähteä reitille ilman hyvää karttaa. Käytännössä hyvin toimiva ratkaisu on sähköisesti jaossa oleva reittikohtainen tuotekortti, jota jaellaan myös painettuna versiona.</p> <p>Joissain tapauksissa toimiva ratkaisu on koko reitistön esittelevä kartta varustettuna täydentävillä reittikuvaustiedoilla.</p> <p>Painetussa aineistossa on erityisen tärkeätä huolehtia asiakasturvallisuuteen ja vastuullisuuteen liittyvistä perustiedoista. Jos matkailuyritysten tuottamia palveluita reitin varrella on tarjolla, niiden näkyvyys tulisi varmistaa.</p>
<p>Ennakkoinformaatio: reitin lähtöpiste</p>	<p>Reitin lähtöpiste ja siinä tarjottava informaatio on viimeinen mahdollisuus varmistaa retkeilijän turvallisuus ja elämys reitillä. Lähtöpisteen sisällön määrittelyyn on olemassa erinäisiä ohjeistuksia, mutta vähimmäisvaatimukseen sisältyvät a) havainnollinen ja riittävän pelkistetty kartta, jossa reitit kuvataan reittikohtaisesti vähintään suomeksi ja englanniksi b) asiakasturvallisuuteen liittyvät olennaiset ohjeet, c) järjestyssäännöt ml. pyöräilijän etiketti. REILA-hanke on koonnut tähän liittyen runsaasti tietoutta.</p>
<p>Jälkimarkkinointi:</p>	<p>Nykyään suuri osa markkinoinnista on ns. suosittelumarkkinointia. Hyvän kokemuksen kertova asiakas on monin kertaisesti tehokkaampi markkinoija kuin perinteiset markkinointitoimet. Niinpä myös reittituotteiden osalta täytyy pitää huoli siitä, että asiakas pystyy helposti ja tehokkaasti jakamaan kokemuksensa (kuvina, blogeina, peukutuksina, kommentteina, videoina) sosiaalisessa mediassa siten, että se tavoittaa mahdollisimman laajan kohderyhmän. Täten asiakkaille tulisi olla valmiiksi annettavat #hashtagit ja Facebook-sivut, joiden kautta he voisivat kokemuksiaan jakaa.</p> <p>Tärkeä osa jälkimarkkinointia on myös asiakaspalautteen kerääminen ja tätä kautta mahdollisesti esiin tulevat kehittämistarpeet ja uudet ideat. Palautetta pitäisi pystyä antamaan mahdollisimman ketterästi ja täsmällisesti.</p>

4. LUONTOAKTIVITEETTIKOHTAINEN TARKASTELU POHJOIS-POHJANMAAN VETOVOIMAISIMMISSA LUONTOKOhteissa

4.1 VAELLUS JA PATIKOINTI

4.1.1 Tuotteistamisen lähtökohdat

Kävely on maailman suosituin liikuntalaji. Se on helppo soveltaa juuri omiin tarpeisiin, mieltymyksiin ja lähtökohtiin sopivaksi, mikä lieneekin syynä sen suureen suosioon. Kävely yhdistettynä luontoympäristöön vahvistaa tutkitusti paitsi fyysistä, myös psyykkistä terveyttä ja hyvinvointia. Luontoaktiiviteetin näkökulmasta kävely voidaan jakaa lyhyisiin, tunnista muutamaan tuntiin kestäviin patikointeihin ja yöpymisen sisältäviin vaelluksiin.

Patikointi on luontoaktiiviteeteista helpoin ja laajimmalle kohderyhmälle soveltuvin. Monilla suurilla markkina-alueilla patikointia osana lomaansa harrastavien määrä on kasvanut ja sitä kautta myös matkailukeskusten tarve kehittää yhä laadukkaampia ja monipuolisempia patikointituotteita houkutteleman alueelle matkailijoita on lisääntynyt. Tästä esimerkkinä mm. se, että saksalaisista aktiivisessa iässä olevista yli puolet kokee olevansa retkeilijöitä ja Skotlannissa retkeily on yksi kolmesta tärkeimmistä matkailun motivaatiotekijöistä. Suomessa trendi näkyy mm. kansallispuistojen käyntimäärien selvänä nousuna. Retkeilyn suosion kasvun myötä myös asiakkaiden tarpeet ovat eriytyneet. On heitä, jotka vaativat yhä haasteellisempia kokemuksia ja heitä, jotka nauttivat kevyestä ja helposta kävelystä luonnon keskellä. Asiakkaat ovat myös entistä kriittisempiä ja vaativampia. Reiteiltä vaaditaan yhä enemmän ja palveluiden pitää vastata luvattua. (OutdoorsFinland.)

Vaikka patikointia on helppo harrastaa omatoimisesti, on kysyntä myös opastetuilla teemaretkille / yhteispatikoinneille kasvanut. Monessa matkailukeskuksessa opastetut ja teemoitetut retket läheiseen kansallispuistoon tai muuhun luontokohteeseen olisivat oiva lisä esimerkiksi kesäsesongin viikko-ohjelmaan ollen samalla selkeä tuotteistamismahdollisuus matkailuyrityksille. Yhtenä keinona aktivoida yrityksiä opastettujen teemaretkien tuottajiksi olisi yhteistyössä alueen oppilaitosten kanssa järjestää sertifioitua kansallispuistojen opaskoulutusta. Koulutuksessa voitaisiin perehdyttää mm. alueen luonto- ja kulttuuriarvoihin sekä tarinoihin, mutta mikseipä myös tuotteistukseen ja markkinointiin.

Lyhyiden päiväpatikointien rinnalla myös pidemmät vaellukset kiinnostavat yhä laajempaa kohderyhmää ja täten myös vähemmän ennestään luonnossa liikkuneita ihmisiä. Skotlannissa on tämän myötä tunnistettukin jo kaksi vaellusharrastajaryhmää -sitoutuneet vaeltajat ja osa-aikaiset vaeltajat. Sitoutuneet ovat vaeltamista pidempään harrastaneita, jotka osaavat käyttää kompassia ja lukea karttaa. Sitoutuneet valitsevat usein kohteensa suosittujen reittien ja alueiden ulkopuolelta, eivätkä juurikaan osta vaellukseensa yrittäjien tarjoamia oheispalveluita. Sen sijaan ns. osa-aikaiset vaeltajat taas suuntaavat mielellään merkityille ja kattavan palveluvarustusverkon (maastorakenteet, taukopaikat, laavut, autio- ja varaustuvat jne) omaaville reiteille. He ovat myös valmiimpia maksamaan erilaisista oheispalveluista, kuten kuljetuksista, välinevuokrista, ruokailuista, majoituksista, tavaroiden kuljetuksista, opastuksesta jne ja jopa majoittumaan ns. lakanoiden välissä esim. hotellissa. (OutdoorsFinland.) Osa-aikaiset vaeltajat tuovat siis kohdealueelleen selkeää matkailutuloa, koska heidän vaellus koostuu yleensä useista ostetuista palveluista. Heidän osaltaan puhutaan ns. huolletuista vaelluksista, joissa huollon aste voi vaihdella esim. pelkistä kuljetuksista aina täysin huollettuihin vaelluksiin, jolloin asiakkaan tehtäväksi jää ainoastaan käveleminen ja ehkäpä pienen päivärepun kantaminen.

Majoitukseen liittyen yksi selkeästi nouseva trendi on erilaiset metsähotellit, joilla tarkoitetaan yrittäjän pystyttämiä ”telttakylä”, joista asiakas voi ostaa majoituksen ja ruokailuja. Majoitus voi metsähotellissakin olla monen tasoista yksityisistä teltoista ja riippumatoista aina yhteisöllisiin ”puolijoukkueteltoihin”. Myös majoitukseen yhdistetyn ruokailun taso voi vaihdella myytävistä raaka-aineista ”eräгурmeaterioihin”.

Vaikka kysyntää etenkin ulkomaalaisten asiakkaiden keskuudessa tuntuisi olevan, on käytännössä täysin huollettuja vaelluksia taikka vaellukseen ostettavissa olevia telttamajoitus- ja / tai ruokailupalveluita kuitenkin tarjolla Suomessa vielä hyvin vähän. Yhtenä syynä tarjonnan vähäisyyteen on varmasti se, että vetovoimaisimmat vaellusreitit sijaitsevat suojelualueille, joihin huollon järjestäminen vaatii aina erityisjärjestelyitä ja -lupia, eikä se suureen osaan paikoista ole edes mahdollista. Huoltopisteisiin ja -reitteihin liittyen Metsähallitukseen kohdistuukin varmasti tulevaisuudessa yrittäjien toimesta yhä enemmän paineita. Koska useille reittien varsille sijoittuvista taukopaikoista ei voida kestävyuden näkökulmasta moottorisoiduilla ajoneuvoilla tapahtuvalla huollolla lupaa myöntää, tulisi yhdessä yrittäjien kanssa tapauskohtaisesti miettiä, voisiko vaellusasiakkaiden huolto- ja transferpisteitä suunnitella suojelualueiden reunoille tai ulkopuolelle siten, ettei erityslupia tarvittaisi.

Yksi patikointi- ja vaellusharrastukseen vaikuttava trendi on myös jakamistalous. Asiakkaiden ympäristötietoisuuden kasvun myötä kaikkia harvoin käytettyjä varusteita ei ehkä enää nähdä tarpeelliseksi hankkia omaksi, vaan esimerkiksi teltaa, makuupussi taikka retkikeitin halutaan vuokrata. Tämä luo uusia liiketoiminnallisia mahdollisuuksia vaelluskohteiden ympärillä toimiville yrityksille.

Taulukko 6: onnistuneiden patikointi- ja vaellusreittien sisältövaatimukset

<p>Fyysinen saavutettavuus</p>	<p>Reittien lähtöpisteisiin tulee päästä helposti joko lihasvoimin, omalla autolla, julkisilla kulkuvälineillä taikka yrittäjien myymillä kuljetuspalveluilla. Tähän liittyy oleellisesti alueellinen opastus ja viitoitus. Reiteillä tulee olla selkeät lähtöpisteet, joiden osoitteet ja / tai GPS-koordinaatit tulee löytyä kaikista reittiin liittyvistä materiaaleista.</p> <p>Saavutettavuuden piiriin lasketaan myös reitin käytöllinen saavutettavuus. Pääsääntönä voitaneen pitää, että mitä lyhyempi reitti on, sitä helppokulkuisempi sen tulisi olla. Reitin vaativuus ja sijainti määrittelevät siis hyvin pitkälle sen kohderyhmän. Toisaalta näiden tulisi myös tukea toisiaan. Esimerkiksi matkailukeskuksiin sijoittuvien reittien ei tulisi olla liian haastavia tai palveluvarustukseltaan hyvin riisuttuja ”saapasreittejä”, koska niiden asiakaskunta on fyysiseltä kunnoltaan ja luontosuhteeltaan hyvin heterogeenistä. Asiakasturvallisuuden ja onnistuneen asiakaskokemuksen kannalta onkin hyvin tärkeä, että asiakas tietää reitin vaativuuden ja palveluvarustuksen tason jo reittivalintaa tehdessään. Tämä vaatii realistista reittien luokittelua ja onnistunutta etukäteisviestintää.</p>
<p>Elämys ja tunnelma</p>	<p>Kuten edellä on todettu, patikointireitin suunnittelun tulisi lähteä houkuttelevasta temasta ja pohdinnasta siitä, millaista reittielämystä nähtävyyksineen halutaan tarjota. Toisaalta keskeistä on myös hahmottaa jo suunnitteluvaiheessa, millaiseen kokonaisuuteen reitti tulee osaksi. Ts. minkälaisia retkeilyreittejä alueella jo on ja minkälaisille mahdollisesti olisi vielä tarvetta. Toimivassa kokonaisuudessa jokaisella reitillä on oma paikkansa ja tarkoituksensa.</p> <p>Sisällöltään reitin tulisi esitellä alueen omaleimaisuutta sekä luontoa ja / tai kulttuuria parhaimmillaan. Jokaisen reitin tulisi kertoa omaa uniikkia tarinaansa retkeilijälle. Reitin elämyksellisyys koostuu siitä, että retkeilijälle pystytään tarjoamaan ”highlighteja” tai vaikkapa rentoutumis- ja hiljaisuuskohteita tasaisesti site, että ne tukevat toisiaan. Reittiä suunnitellessa ja rakentaessa tulee reitille rakentaa sen teemaan sopiva käsikirjoitus ja draaman kaari. Toteutusvaiheessa tulee vielä varmistaa, että reitin osat ja kohteet toimivat</p>

	suunnitellulla tavalla. Täten saadaan luotua elämys, jota retkeilijät hakevat, ja jota muistellaan vielä pitkään retken jälkeenkin.
Turvallisuus	<p>Reitin varrella tulee tunnistaa asiakasturvallisuuden kannalta kriittiset kohdat ja tiedottaa niistä hyvissä ajoin. Myös pelastustoiminnan kannalta tarpeelliset reitit tulee miettiä etukäteen ja mahdollisuuksien mukaan myös testata niitä pelastusviranomaisten kanssa. Myös palveluvarustukseen (mm. taukopaikat, tuvat jne) liittyvät turvallisuusriskit tulee kartoittaa ja minimoida.</p> <p>Reitin merkkauksessa maastoon ideaali tilanne olisi, että asiakas näkisi aina seuraavat kaksi merkintää. Itse merkintätapa kannattaa miettiä aina tapauskohtaisesti reitin käytön mukaan. Polkujen risteyksissä ja muissa eksymisen mahdollistavissa paikoissa tulee merkintään kiinnittää erityistä huomiota. Merkkauksella olisi hyvä testata asiakkailta, jotka eivät tunne reittiä etukäteen.</p> <p>Hätätilanteessa retkeilijä tulee pystyä paikantamaan itsensä. Tätä voidaan mm. ilmoittamalla paikan koordinaatit reitin varrella ja esim. karttamateriaalissa mahdollisimman usein sekä tiedottamalla erilaisista mobiilipalveluista, joista 112 Suomi-sovellus lienee tärkein.</p>
Infrastruktuuri ja palveluvarustus	<p>Erilaisia tauko- ja yöpymispaikkoja suunniteltaessa kannattaa heti miettiä niiden tarve ja soveltuvuus myös yrityskäyttöön. Samoin eri reittien taukopaikkatarpeita kannattaa mahdollisuuksien mukaan yhdistää siten, että yksi paikka palvelee useampaa reittiä. Taukopaikkojen määrä per reitti tulee suhteuttaa kohderyhmään. Esim. laajalle kohderyhmälle suunnattujen, helppojen reittien varsille tulee sijoittaa esim. levähdyspenkkejä lisäämään.</p> <p>Infrastruktuurin ja palveluvarustuksen piiriin kuuluvat myös mm. reittien kulkuurat, pinnoitteet, sillat ja pitkokset, joiden mitoitus tulee miettiä reitin profiilin, kohderyhmän ja kestävyuden edistämisen näkökulmista. Pääasia kuitenkin on, että palveluvarustuksen taso on ilmoitettu selkeästi asiakkaalle etukäteen.</p>
Ylläpito ja huolto	Reittejä tulisi huoltaa ja ylläpitää niin, että asiakkaalle annettu lupaus reittien tasosta ja laadusta täyttyisi aina. Tässä yhteydessä kannattaa selvittää mahdollisuutta yhteistyöhön Metsähallituksen, kuntien, yhdistysten sekä matkailuyrittäjien kesken.

(lähde: Outdoorsfinland)

4.1.2 Reittien kehitystilanne ja investointitarpeet

4.1.2.1 Patikointi

Alla on tarkasteltu Metsähallituksen Luontopalveluiden Pohjois-Pohjanmaalla ylläpitämiä **ja matkailullisesti vetovoimaisimmissa kohteissa sijaitsevia päiväpatikointireittejä ja niiden kohteittain muodostamia kokonaisuuksia siltä osin, kun patikointi on määritelty kyseisen kohteen kärkiaktiviteetiksi**. Lisäksi alla on käyty lävitse kyseisiin reitteihin liittyviä kehittämis- ja investointitarpeita peilattuna etenkin yllä esiin tuotuun tuotteistamisnäkökulmaan.

Oulanka

Päiväreittien osalta kärkikohteet on kohtalaisen onnistuneesti tunnistettu ja profiloitu. Oulangalla myös kävijämäärätavoitteet alkavat olla saavutettuja ja kasvua voidaan hakea lähinnä sesongin ulkopuolisilta ajoilta.

Lähitulevaisuuden haasteena tulee olemaan kestävyiden ja luontoarvojen säilymisen varmistaminen sekä palveluvarustuksen laadun ja sitä kautta asiakasturvallisuuden takaaminen. Kävijäpaineen tasaamista puiston sisällä ja etenkin kävijöiden ohjaamista Oulangan ulkopuolisille kohteille tuleekin yhä jatkaa mm. viestinnän kehittämällä sekä uusilla puiston ulkopuolelle sijoituvilla päiväreitikohteilla. Päiväreittien palveluvarustusta tulee kehittää ja kunnostaa sekä suosituimpien reittiosuuksien ja taukopaikkojen kestäväntä tulee lisätä. Kävijämäärien lisääntyessä ja kävijöiden heterogeenistuesssa tulee myös asiakasturvallisuuteen kiinnittää yhä enemmän huomiota.

Oulankaan kohdistuvan kiinnostuksen volyyymi mahdollistaisi varmasti myös nykyistä tasoa paljon laajemman teemallisten, opastettujen päiväretkien toteuttamisen. Tätä varten yrittäjiä tulisi edelleen kouluttaa ja kannustaa rohkeaan tuotteistukseen.

Pieni Karhunkierros: ehdottomasti Oulangan tunnetuin ja sen myötä myös suosituin reitti, Pieni Karhunkierros sijoittuu kansallispuiston eteläosaan ja jopa osittain Kuusamon kunnan maalle. Reitin palveluvarustus alkaa olla paikoin hyvin huonokuntoista, mikä on selkeä asiakasturvallisuusriski. Ongelmana on myös se, että nykyiset taukopaikat ja muut rakenteet eivät pysty palvelemaan kasvaneita asiakasmääriä etenkään sesonkiaikoina.

Asiakasturvallisuuden lisäämiseksi Pienen Karhunkierroksen varrelta tulee poistaa lahonneita pitkoksia ja portaita. Poistetut pitkokset ja portaot tulee korvata asiakkaan kannalta turvallisimmilla ja kestävimmillä pengerryksillä ja soraistuksilla, joiden lisäksi jyrkimpiin nousuihin tulee sijoittaa köysikaiteita. Riippusilloille johtavat portaot sekä Niskakosken riippusillan kaideverkko tulee uusiksi. Asiakasviihtyvyyden lisäämiseksi reitin varrelle tulee tehdä maisemaan sopivia taukopenkkejä.

Harrisuvannosta kannattaisi poistaa nykyinen laavu ja rakentaa sen tilalle nykyistä käyttöä ja tarvetta paremmin vastaava taukokatos, joka sopisi myös yritysten käyttöön. Samanlainen taukokatos tulisi rakentaa myös toiselle suosituille taukopaikalle, Siilastuvan yhteyteen. Siilastuvan pihapiiriä tulee myös yleisesti siistiä ja kunnostaa sekä itse tuvan takaseinä kengittää.

Suosituimmille yrityskäytössä oleville tulipaikoille tulee tehdä lukittavat laatikot, jossa yritykset voivat säilyttää nokipannuja yms. tarvikkeitaan.

Kiutakönkään polku: yksi Oulangan kansallispuiston suosituimmista yksittäisistä nähtävyyksistä (ellei jopa suosituin) on punakallioisena hohtava Kiutaköngäs. Köngäälle luontokeskukselta johtava polku on kovassa käytössä oleva reittiosuus, jota lähtevät kävelemään myös vähemmän luonnossa liikkuneet tai fyysisesti huonommassa kunnossa olevat asiakkaat. Tämän vuoksi polun palveluvarustuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota asiakasturvallisuuteen. Tästä näkökulmasta katsottuna polulle pitäisi lisätä maisemaan sopivia taukopenkkejä, minkä lisäksi olemassa olevat penkit pitäisi uusiksi. Reitin varrella olevat portaot tulee purkaa ja korvata pengerryksillä ja köysikaiteilla, jotka toimivat myös jäiseen aikaan. Köngäällä sillat tulee uusiksi ja köysikaiteita lisätä.

Hiiden Hurmos: Oulangan Luontokeskuksen läheisyyteen sijoittuva Hiiden Hurmos -päiväreitti on palveluvarustukseltaan hyvässä kunnossa. Tuotteistuksen kannalta reitti on sisällöltään hyvin mielenkiintoinen katsaus alueen kulttuuriperintöön ja historiaan. Teemalliselle opastukselle Hiiden Hurmos tarjoaisi paljon sisältöä.

Könkään Keino: Oulangan luontokeskukselta lähtevä reitti pohjaa alkumatkan Kiutakönkään polkuun. Könkään Keino antaakin pidemmän vaihtoehdon niille, jotka haluavat Kiutakönkään näkemisen yhteydessä patikoida pidemmän matkan. Sinänsä reitin palveluvarustus on kohtalaisen hyvässä kunnossa ja mitoitettu oikein käyttömäärään nähden. Ainoa yksittäinen tarve voisi olla kestävännin lisääminen Merenojan ja Merenojan tulipaikan välille.

Kanjonin Kurkkaus: yksi Oulangan upeimpiin maisemiin vievä päiväreitti, Kanjonin kurkkaus, sijaitsee Oulangan kansallispuiston pohjoisosassa. Reitistä on tullut viime vuosina yhä tunnetumpi ja se tasaa omalta osaltaan Pienelle Karhunkierrokselle suuntautuvaa kävijäpainetta. Reitin asiakaskokemusta voi vielä kuitenkin pienin toimenpitein hioa yhä paremmaksi. Esimerkiksi muuttamalla hieman reittilinjausta siten, että se käy mutkan Saviniemessä, voidaan reitin maisemallisuutta edelleen lisätä. Lisäksi kävijäpaineen tasaamiseksi olisi kannattavaa muuttaa reitin suositeltua kiertosuuntaa., koska muutoksen jälkeen suurempi osa retkeilijöistä oletettavasti siirtyisi tulistelemaan Kirkasvetisen rannalle ja täten Savilammen autiotuvan tulipaikan ajoittainen ruuhka helpottaisi. Asiakasviihtyvyyden lisäämiseksi Savilammen autiotuvan pihapiirin palveluvarustus (pöytä, penkit, tulipaikan kehikko) tulee uusia ja sinne tulee rakentaa toinen käymälä. Kestävöintiä tulisi reitin varrella paikka paikoin lisätä sekä asiakasturvallisuuden parantamiseksi kanjonille sekä Savilammen riippusillalle johtavia portaita tulisi uusia ja reitin viitoitusta parantaa. Yksi pullonkaula on Reitin lähtöpisteelle johtava Savilammen metsäautotie, jonka kunnostuksesta pitäisi sopia tien hoitokunnan kanssa.

Keroharjun reitti: Oulangan muista reiteistä maisemaltaan ja profiililtaan eroava Keroharjun reitti on myös puiston hiljaisin reittiosuus. Yksi syy vähäiseen käyttöön on se, ettei reitti ole ympyrä, vaan kahden eri lähtöpisteen väliin sijoittuva, 17 km pitkä yksittäinen reittipätkä. Reitlin linjaamismahdollisuutta ympyräksi tulisi selvittää samoin kuin ylipäätään tarvetta reitin olemassa ololle. Wildlife-matkailua voisi reitin yhteyteen kehittää ja tuotteistaa - reitin halkomat laajat aapasuot tarjoaisivat alustan esimerkiksi opastetuille linturetkille. Reitlin palveluvarustus sinänsä on kohtuullisen hyvässä kunnossa. Yksittäisenä havaintona mainittakoon, että laituri olisi tarpeellinen Kerojärven autiotuvan yhteyteen.

Rytisuon luontopolku: Oulangan leirintäalueen kupeeseen sijoittuva Rytisuon luontopolku houkuttelee etenkin kasvibongauksesta ja -kuvaamisesta kiinnostuneita matkailijoita. Reitti on palveluvarustukseltaan huonossa kunnossa. Pitkokset tulee uusia mahdollisimman pian, minkä lisäksi opastus tulee suunnitella uusiksi.

Rukan matkailukeskuksen alue

Rukan matkailukeskuksen läheisyydessä on kohtalaisen hyvä päiväreititarjonta. Alueella on tällä hetkellä yksi täysin esteetön reitti, mutta esimerkiksi pienten lasten kanssa matkustavia on ollut alueella paljon. Täten tarvetta toiselle esteettömälle ja taukopaikan sisältävälle reitille varmasti olisi. Reittien liiketoiminnallinen tuotteistus on kuitenkin hyvin vähäistä. Mielenkiintoiset reitit tarjoaisivat kuitenkin mahdollisuuksia monipuoliseen tuotteistamiseen. Myös reittien viestintää tulisi kehittää ja monikanavaistaa siten, että asiakas saisi kattavasti tietoa reiteistä etukäteen ja pystyisi helposti jakamaan retkikokemuksensa muille matkailijoille sen aikana ja jälkeen. Viestintä kaipaisi tuekseen myös laadukkaita kuvia ja reittivideoita.

Alla on käyty reittikohtaisesti lävitse alueen reittien kehittämis- ja investointitarpeet sekä esitetty joitain kokonaisuutta täydentäviä, uusia investointeja.

Valtavaaran huiputus: Valtavaaran huiputus on nykyisin myötä päivään kierrettävä rengasreitti aivan Rukan matkailukeskuksen läheisyydessä. Kohteena Valtavaaran huiputus on maisemallisesti erittäin hieno. Nykyisin reitti kulkee paluuosaltaan hiihtoreitin kanssa samaa linjaa, joka toisaalta estää ympyräreitin ympärivuotisen käytön, mutta vaikuttaa myös asiakaskokemukseen kesäkäytössä. Paluureitin linjausmuutoksella nämä ongelmat saataisiin poistettua.

Reitti kulkee vaihtelevissa maastonpohjissa sekä uhanalaista lajistoa ja muita herkkiä luontoympäristöjä sisältävillä alueilla. Tämän vuoksi reitin kestävöintiä ja kulun ohjausta tulee edelleen kehittää.

Myös reitin opastusviitat ja reittimerkinnot tulee uusia. Reitti tulee merkata heijastinmerkillä varustetuilla tolpeilla helpottamaan reitillä pysymistä etenkin talvisaikaan. Opasteviitoitus sijoitetaan taukopaikalle, hiihtoreitin risteämiskohtaan ja Valtavaaran kodalle. Lisäksi tarvitaan risteävän hiihtoreitin varoitusmerkkejä ylityksen läheisyyteen. Myös viitoitusta reitin lähtöpisteelle tulee matkailukeskuksessa parantaa.

Reitin kehittämistoimien jälkeen tulee myös asiakasviestintään ja etenkin ennakkoinformaatioon panostaa. Saavutettavuus ja tunnettuus lisääntyisi mm. sometuksen, tuotekortin avulla. Reitin loistava sijainti ja maisemallisuus mahdollistaisi sen voimakkaamman tuotteistuksen. Teemaksi sopisivat mm. hyvinvointi, wildlife.

Rukan alueen kaavamuutos ja sen myötä mahdollisesti alkavat rakennustyöt aiheuttavat reitin parkkipaikalle ja lähtöpisteelle uudelleensijoitustarpeen.

Pyhän Jyssäys: Rukan matkailukeskuksen kyljessä kiemurteleva Pyhän Jyssäys palvelee luonnollisesti matkailukeskuksen asiakkaita ja tuo monipuolisuutta alueen harrastusmahdollisuuksiin. Reitin sijainnista huolimatta sen tunnelma on hyvin erämainen ja se sopisikin hyvin tuotteistettavaksi esimerkiksi luontokuvaukseen ja luonnon tarkkailuun. Itse reitin opastus on kunnossa, mutta viitoitus lähtöpaikalle on heikko. Myös ennakkoinformaatioissa olisi saavutettavuuden parantamisen näkökulmasta kehitettävää -mm. sometus, tuotekortti. Sinällään polun rakenteet ovat hyvässä kunnossa, ehkä kestävännin lisäämistä voisi määrittää paikoissa harkita.

Mikäli Rukan matkailukeskuksen yhteyteen haluttaisiin yksi lyhyt ja helposti saavutettava patikointireitti lisää palvelemaan esim. pienten lasten perheitä, saisi sellaisen perustettua Pyhän Jyssäyksen yhteyteen. Reitille voisi tehdä ”oikopolun”, joka kulkisi Hirsilammen rantaa. Lammen rannalle voisi rakentaa taukopaikan, joka tehtäisiin heti myös yrityskäyttöä palvelevaksi.

Juhannuskallion reitti: Juhannuskallion laelle kiemurteleva lyhyt ja helppo pistoreitti tarjoaa kaukomaisemia yli Rukan ja Pohjois-Kuusamon. Reitti on rakenteidensa puolesta hyvässä kunnossa. Reittiä voisi kehittää jatkamalla sitä kulkemaan Pirunkirkolle.

Saaruanlammen esteetön reitti: tarvetta esteetömälle reitille voisi ratkaista esimerkiksi rakentamalla Saaruanlammen Reitin lähtö- ja paluupiste olisi Saaruan parkkipaikalla, mutta itse reitti kulkisi suojelualueella. Reitti olisi kahdesta kolmeen metriä leveä ja pituudeltaan vajaa puoli kilometriä. Saaruanlammen rantaan rakennettaisiin esteetön taukopaikka. Reitti olisi osa ympärivuotisesti käyttöön kunnostettavaa Valtavaaran huiputusta.

Ennen Saaruanlammen reitin tarkempaa suunnittelua tulee odottaa kaavamuutoksen alueelle mukanaan tuomat muutokset.

Konttainen: Karhunkierroksenkin varrelle osuva Konttainen on myös yksittäinen ja kohtalaisen helposti saavutettava päiväretkikohde Valtavaara-Pyhävaara suojelualueella. Aktiviteettien näkökulmasta Konttainen on loistava kohde paitsi lyhyttä patikointia etsiville, myös wildlife-matkailijoille. Vaaran laelta avautuvat maisemat ovat varmasti monen matkailijan kuvaamia, minkä lisäksi alue on lintuharrastajien suosiossa. Konttaisen parkkipaikan läheisyydessä onkin lintujen ruokintakatos, jossa aloittelevakin luontokuvaaja voi ikuistaa esimerkiksi harvinaisen sinipyrstön.

Myös Konttaisen ennakkoinformaatioissa olisi saavutettavuuden parantamisen näkökulmasta kehitettävää - mm. sometus, tuotekortti. Asiakasturvallisuuden parantamiseksi Konttaiselta poistetaan portaita, reittiä pengerretään ja jyrkimpiin kohtiin laitetaan köysikaiteita. Asiakaskokemuksen parantamiseksi ja kasvavien kävijämäärien käyttöön Konttaisen laelle tulee rakentaa pöytäpenkkiyhdistelmiä ja reittilinjaus tulee muuttaa rengasreitiksi. Näillä toimenpiteillä lisätään Konttaisen vetovoimaa päiväretkeilijöiden ja yritysten tuottamien opastettujen retkien kohteena.

Sinipyrstön Pyrähdys: Reitin rakenteet ovat huonossa kunnossa ja vaatisivat pikaista kunnostusta. Toisaalta jos Konttaiselle vievää reittiä kehitetään pidemmäksi ympyräreitiksi, tulee Sinipyrstön Pyrähdysten tarve arvioida kriittisesti.

Etelä-Kuusamon kohteet

Näränkä: Etelä-Kuusamossa sijaitseva Näränkä on omintakeisuutensa vuoksi vetovoimainen matkakohde. Närängän lähes koskemattomat luonnonmetsät ja suot yhdistettynä Näränkävaaan huikeisiin maisemiin, asutukseen liittyvään historiaan, runsaaseen tarinaperintöön ja vanhaan Närängän erämaatilaa luovat yhdessä loistavat edellytykset houkuttelevalle kohteelle. Lisäksi Närängän tila on onnistuneesti tuotteistettu lammaspaimenkohteeksi, mikä varmasti osaltaan lisää alueen kiinnostavuutta myös päiväretkien kohteena kesäaikaan. Näiden vetovoimatekijöiden ohella Närängän sijainti Hossan kupeessa antaa hyvät mahdollisuudet sen tuotteistamiselle osaksi Hossan kansallispuiston lähialueen päiväretkitarjontaa samalla sitä kovasti monipuolistaen - Näränkä eroaa tunnelmaltaan ja maisemaltaan kovasti kansallispuistonaapuristaan. Aktiviteettien näkökulmasta Näränkä monipuolistaa Hossan tarjontaa mm. maisemakuvaamisen ja muun wildlife -matkailun osalta. Jotta Näränkä toimisi jatkossa Hossan tarjontaa täydentävänä päiväretki- ja käyntikohteena ja jotta alueen yrittäjät voisivat tuotteistaa syrjäistä erämaaeksotiikkaa omaavan kohteen osaksi omaa tuotetarjontaansa, tulee alueella olevaa palveluvarustusta kehittää. Hyöteikönsuon ylittävä reittiosuus tulee kunnostaa uusimalla palveluvarustus vastaamaan asiakkaiden tarpeita. Myös Näränkävaaan maisemapisteissä ja ikikuusikoissa kiemurtelevan Vaaran polun rakenteita on laadukkaan ja turvallisen asiakaskokemuksen takaamiseksi uusittava.

Iivaara: Iirinki-päiväreitti on vasta kunnostettu ja täten rakenteiltaan hyvässä kunnossa. Reitti täydentää osaltaan Hossan päiväreititarjontaa ja se toimii myös Hossan matkailuyrittäjien kohteena. Viestintää voisi tämän reitin osalta kehittää ja toteuttaa sitä myös osana Hossan ja Rukan matkailukeskusten viestintää.

Syöte

Syötteellä on olemassa olevaa patikointireitistöä ja siihen nojaavaa palveluvarustusta jo runsaasti. Reitistö on kuitenkin osittain hieman sekava sisältäen yksittäisiä, hyvin vähällä käytöllä olevia reittiosuuksia. Tarjonnan painopiste ei myöskään ole täysin matkailualueita tukeva. Syötteellä olisi hyvät mahdollisuudet kehittyä monipuolisten, toimivien ja houkuttelevien päiväreittien osalta jopa maakunnan parhaaksi kohteeksi, kunhan kärkeireittituotteiden valinta ja kehittäminen saadaan etenemään. Ensisijaisena tehtävänä on reititarjonnan selkeyttäminen ja asiakaskeksyyden lisääminen. Ylläpidettävien kärkeireittien suhteen tulee tehdä selkeitä valintoja. Yksittäisistä ja vähällä käytöllä olevista reittiosuuksista pitää luopua ja keskittää palvelutarjontaa yhä enemmän matkailukeskuksen läheisyyteen. Lisäksi **kaikkien reittien sisältöä ja tuotteistusta tulee kehittää. Viestinnän osalta saavutettavuutta tulee yhä parantaa siten, että asiakas löytää helposti tiedon alueen reittituotetarjonnasta sekä ennen matkaansa, että sen aikana.**

Reittien viitoitus, maastomerkinnot sekä niihin liittyvä logiikka tulee uusia. Selkeintä olisi, jos päiväreitit olisi jatkossa merkitty omilla väreillään (ainakin siten, etteivät toistensa läheisyydessä olevat reitit olisi merkattu samalla värillä). Värien tulisi olla sekä maastossa että kartassa samat. Lisäksi tulee huolehtia, että kaikilla tulevilla reittituotteilla on selkeä lähtö- ja päätepiste.

Alla on listattuna Syötteen patikkareititarjonta ja reitteihin liittyvät kehittämis- ja investointitarpeet. Listauksessa on myös jo huomioitu Syötteen luontomatkailusuunnitelmassa esitetyt mahdolliset uudet päiväreitit. Joidenkin tällä hetkellä ylläpidettävien reittien osalta listauksessa kehoitetaan arvioimaan todellinen tarve kriittisesti.

Vattukurun luontopolku: polun rakenteet alkavat olla huonossa kunnossa. Portaat pitäisi uusia mahdollisimman pian tai vaihtoehtoisesti muuttaa polun linjausta siten, että portaat voitaisiin korvata pengerryksellä. Polulla olevalle lyhyelle suopätkälle tulisi rakentaa pitkokset taikka linjata polkua siltä osin kuivemmalle maalle. Polun merkintä ja opastus tulisi uudistaa siten, että se toimii ympärivuotisesti.

Salojen siivekkäät luontopolku: luontokeskuksen viereen sijoittuva ja pienillekin lapsille soveltuva Salojen Siivekkäät -luontopolku on rakenteiden puolesta hyvässä kunnossa. Polun teema ja sisältö pitäisi kuitenkin uudistaa.

Naavaparran luontopolku: luontokeskuksen läheisyyteen sijoittuva, helposti saavutettava ja myös pienemmille lapsille sopiva Naavaparran luontopolku on rakenteiltaan hyvässä kunnossa. Opastusta ja tuotteistusta vois edelleen kehittää ja uusia. Polku sopisi alustaksi esimerkiksi erilaisille perheille suunnatuille tapahtumille.

Huipunpolku: Iso-Syötteen huipulla kiemurteleva polku on rakenteiden puolesta hyvässä kunnossa. Polun opastusta, tuotteista ja saavutettavuutta voisi kuitenkin edelleen kehittää ja monipuolistaa.

Luontokeskus-Iso-Syötteen huippu: reitti luontokeskukselta Iso-Syötteen huipulle on haastava jyrkkien nousuosuuksien ja kivikkoisuuden vuoksi. Asiakkaan tulisi tietää tämä jo reittivalintaa tehdessä. Polun opasteviitat ovat osin jo kaatuneet maahan, maalimerkinnot ovat kuluneet ja polku on paikoittain jopa raivauksen tarpeessa. Tarve reitin olemassa ololle tulisi arvioida. Mikäli reitti halutaan säilyttää, sen houkuttelevuutta ja sisältöä pystyttäisiin lisäämään linjaamalla se ympyräreitiksi.

Romevaaran huiputus: Iso-Syötteen naapurivaaraan kiipeävän Romevaaran huiputus -reitti on hyvin erämainen ja nykyisellään huonosti tiedostettu päiväretkikohde. Tällä hetkellä Romevaaran huipulle johtaa merkitty reitti, joka tekee huipulla pienen ympyrän. Reitin rakenteet ovat huonossa kunnossa, ja ne tulisi uusia mahdollisimman pian. Paikka paikoin nykyisen polku-uran kestäväintä tulee lisätä. Märimpien, soraistettujen paikkojen osalta pitää myös miettiä soraistuksen tueksi pitkosuosuuksia. Alueen matkailutoimijat ovat esittäneet reitin linjaamista takaisin pidemmäksi ympyräreitiksi, mikä toisi sille houkuttelevuutta lisää. Romevaara on retkikohteena mielenkiintoinen paitsi maisemallisuutensa, myös mystisyytensä johdosta. Vaaran rinteellä on lukuisia ikivanhoja pöytäkiviä, joita ei ole kohteen tuotteistuksessa hyödynnetty vielä lainkaan. Uuden reittiosuuden voiskini linjata kulkemaan juuri näiden pöytäkivien kautta, mikä antaisi reitille uuden teeman ja sisältöä. Taukopaikan osalta uusi reittiosuus voisi tukeutua olemassa olevaan Riihitupaan (at). Reitti tarvitsisi myös selkeän lähtöpisteen matkailukeskukseen Iso-Syötteelle. Realistinen tavoite voisi olla, että Romevaaran tulevaisuudessa löytäisi yhä useampi alueelle tuleva matkailija ja sinne järjestetään myös opastettuja retkiä.

Teerivaaran tepastelu: matkailukeskukseen sijoittuvien, vetovoimaisten ja ympärivuotisten päiväreittien tarpeeseen vastataan rakentamalla uusi, luontokeskukselta lähtevä ja kansallispuistoon sijoittuva Teerivaaran Tepastelu -reitti. Reitti merkataan ympärivuotiseen käyttöön sopivalla tavalla ja sen määrittämät suositukset pitkostetaan. Muutoin reittiä ei kuitenkaan kestäväidä, jotta sen erämaisuus säilyy. Teerivaaraan, maisemalliselle paikalle rakennetaan reitille taukopaikka, joka pyritään saamaan myös yrittäjien käyttöön (mm. tilauskahvituisia, ruokailuja ja opastuksia ”luonnon keskelle”).

Kellarilammen kierros: esteetön Kellarilammen Kierros -reitti on helpon saavutettavuutensa vuoksi kovalla käytöllä. Reitin varrella oleva taukopaikka laitureineen palvelee myös mm. Syötteen Kierroksen ja Pytkyn Pырähdyksen kiertäjiä. Reitin rakenteet ovat kunnostuksen tarpeessa ja reitti tuleeekin uusia kivituhkapintaisena. Samassa yhteydessä laiturirakenteet uusitaan ja laavu sekä liiteri kunnostetaan. Reitti muutetaan ns. nauhareitiksi.

Pikku-Syötteen huipun kierros: Pikku-Syöte-tunturin huipulla retkeilee ja patikoi ympärivuotisesti tuhansia ihmisiä vuosittain. Alueen hyvän saavutettavuuden vuoksi iso osa kävijöistä on hyvin vähän luonnossa

liikkuneita eli juuri ns. luontomatkailun uutta asiakaskuntaa. Jotta tuolle asiakaskunnalle voidaan tarjota laadukas ja turvallinen luontokokemus, tulee Pikku-Syötteen huipulle tuotteistaa ja merkata ympärivuotinen retkeilyreitti, joka linjataan kulkemaan hienoimpien maisemapaikkojen kautta kuitenkin asiakasturvallisuus huomioiden. Reitti merkataan paaluilla, ja sille rakennetaan selkeä lähtöpiste. Lisäksi esimerkiksi risteyskohdissa käytetään viitoitusta. Kirkkokalliolle asennetaan köysikaide parantamaan asiakasturvallisuutta.

Helpon saavutettavuuden ja erämaisyyden vuoksi useampi toimija vie jo nyt Pikku-Syötteen huipulla asiakkaita ohjatusti luontoon. Uudelle merkattulle reitille tullaan tekemään alueesta kertovat opastaulut, jotka tulevat toimimaan opastusten pohjana. Toimenpiteiden tuloksena Syötteen alueelle syntyy uusi, helposti saavutettava päiväretkituote, joka soveltuu myös vähemmän luonnossa liikkuneille sekä lyhyiden opastettujen retkien pohjaksi. Samalla päiväreittien sijoittuminen matkailualueella tasoittuu.

Rytivaaran kierros: yhdelle kansallispuiston vetovoimaisimmista kohteista, Rytivaaran tilalle vievän Rytivaaran kierroksen eteläinen osuus on kunnostettu muutama vuosi sitten ja se on rakenteiden puolesta kunnossa. Tilalta takaisin Ukonvaaran lähtöpisteeseen vievä osuus sen sijaan on erämaisempi ns. saapasreitti. Mikäli sen tasoa halutaan nostaa, vaatii se jonkin verran soraistusta. Ukonvaaran lähtöpisteen osalta pitäisi selvittää, voisiko parkkipaikan siirtää kansallispuiston rajalle, jolloin n. puolen kilometrin kävely hakkuuaukiolla jäisi reitin alusta ja lopusta pois. Käytännössä tämä vaatisi olemassa olevan metsäautotiepohjan kunnostusta.

Rytivaara on kohteena houkutteleva ja se on parin kesän ajan toiminut onnistuneesti lammaspaimennuskohteena. Paimennusajan ulkopuolella Rytivaaraa voisi vielä edelleen tuotteistaa esimerkiksi saunaan ja hyvinvointiin liittyvien tuotteiden miljöönä. Paikallisuus, perinteet ja historia ovat myös vahvasti läsnä tilalla, mistä siitäkin varmasti vielä riittäisi ammennettavaa tuotteistukseen.

Pytkyn Pyrähdys: Pytkynharju on lähellä mökkialueita sijaitseva, maisemallinen ja helposti saavutettava kohde, joka on retkeilijöiden keskuudessa hyvin suosittu. Kuitenkin pitäisi selvittää onko Pytkyn Pyrähdys -kierroksena kovankaan käytetty, vai onko valtaosa käytöstä itse asiassa Syötteen kierroksen kävijöitä ja toisaalta vain Pytkynharjun ja viereisen Kellarilammen ihastelijoita. Reitille on myös useampi lähtöpiste, mitkä kaikki eivät ole selkeästi opastettuja. Mikäli reitti nähdään edelleen tarpeellisena, tulisi selkeyden vuoksi lähtöpisteitä karsia tai opastusta lisätä.

Pyhityksen näköalapolku: sirpaleisen kansallispuiston itäisessä kolkassa sijaitsevan Pyhitysvaaran laelta avautuvat ehkä kansallispuiston parhaimmat näköalat. Paitsi huikaiden maisemien, myös tarinoiden ja myyttisyytensä puolesta Pyhityksen polku ansaitsee paikkansa kärkireittien joukossa, vaikka se sijainniltaan ei ole kovankaan helposti saavutettava. Huipulle vievä polku on hyväkuntoinen, samoin polun alkupäässä oleva taukopaikka. Kohteen houkuttelevuutta voitaisiin lisätä kehittämällä polku ympyräreitiksi, jolloin samalla saataisiin sille lisää pituutta. Myös tuotteistuksessa olisi paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia liittyen mm. vaaralta löytyviin pöytäkiviin. Tässä tapauksessa syrjäisestä sijainnista yhdistettynä myyttisyyteen voitaisiin myös tehdä vahvuus ja vetovoimetekijä.

Soiperoinen: yksittäisenä reittikohteena Soiperoinen sijaitsee kohtalaisen kaukana Syötteen matkailukeskuksesta. Rakenteiltaan reitti on hyvässä kunnossa ja pituuteensa nähden pitää sisällään hyvin kattavan palveluvarustuksen.

Kaunislammen ihastelu: tarve reitin olemassa ololle arvioitava kriittisesti ja kokonaisuuden kannalta.

Kirkkopolku ja muut Salmitunturin alueen yksittäiset reittiosuudet: tarve reittien olemassa ololle tulee arvioida kriittisesti ja kokonaisuuden kannalta.

Reittituotekokonaisuuden selkeyttämiseksi reittiosuudet Kaunislammelta Kuittilammen ja Raatetuvan kautta Rytivaaraan sekä Koiratuvalta Toraslammelta Lomaojalle poistetaan ylläpidon ja opastuksen piiristä.

Rokua

Rokualla on paljon päiväreittitarjontaa. Osaa reiteistä ylläpitää Metsähallitus ja osaa Utajärven kunta. Asiakkaan näkökulmasta alueen reittikokonaisuus on osin sekava, eikä selkeitä kärkeittituotteita ei ole valittu. Kansallispuiston osalta tilanne on selkeämpi. Selkeä pullon kaula alueen reitistön saavutettavuudessa ja käytettävyydessä ovat maasto-opasteet ja -viitat, jotka ovat sekavat ja puutteelliset. Tämä kävi selvästi ilmi mm. tuoreessa Rokuan kävijätutkimuksessa. Reittikokonaisuus tulisikin käydä kaikkien reittejä ylläpitävien ja opasteita tuottavien tahojen (mm. Humanpolis) kanssa lävitse. Tässä yhteydessä tulisi määritellä selkeät kärkeitit ja luopua lopuista, merkityksettömmistä reiteistä (voitaisiinko esim. kaloreiteistä luopua?). Tämän jälkeen kokonaisuuden opastaminen ja viitoittaminen tulisi yhtenäistää ja kesäreitistön opastus erottaa selkeästi talvireiteistä. Tällä hetkellä reitistön opastukseen liittyen ongelmana on erilaisten viittojen ja merkintöjen lisäksi vielä se, että Rokuan maastossa risteilee merkittyjen reittien lisäksi lukuisia pieniä polkuja. Nämä saattavat helposti eksyttää retkeilijän, ellei opastusta ole mietitty tarkasti ja korostuneen asiakaslähtöisesti.

Yhtenä tuotteistuksen ja kulunohjaamisen haasteena alueella on myös sen erityinen kulutusherkkyys. Retkeilijät pitäisi hyvällä ohjeistuksella saada pysymään sallittujen aktiviteettien parissa merkityillä reiteillä ja ymmärtämään luonnon erityinen herkkyys. Esimerkiksi Rokuan uusi maastopyöräreitti kulkee osittain kansallispuiston alueella, jossa ongelmaksi on muodostunut se, että pyöräilijät eivät pysy maastopyöräilyyn merkityillä reiteillä.

Alla on listattuna Metsähallituksen ylläpidon alainen Rokuan patikkareittitarjonta sekä reitteihin liittyvät kehittämis- ja investointitarpeet.

Harjunpolku: Yksittäinen Harjunpolku kulkee Rokuan virkistysmetsässä ja suojelualueilla. Se palvelee lähinnä Kylpylä-Hotelli Heath & Span asiakkaita. Polku on rakenteiltaan hyvässä kunnossa, mutta tuotteistusta, viestintää ja opastusta voisi edelleen kehittää sekä yhtenäistää.

Pookin polku: Pookivaaran johtava Pookin polku on suosittu patikointireitti kansallispuistossa. Polku kulkee erityisen kulutusherkissä maastoissa, ja tähän liittyen asiakkaiden ohjeistusta tulee edelleen kehittää. Pookivaara itsessään on houkutteleva nähtävyys, jonka palveluvarustus on hyvässä kunnossa. Pookin huipulle menee leveä huoltotie, joka mahdollistaa myös yrittäjille myönnettävät huoltoluvat. Hiihtomajan ostaminen Metsähallitukselle parantaisi huomattavasti kohteen liiketaloudelliseen tuotteistukseen liittyviä mahdollisuuksia. Hiihtomaja voisi toimia omatoimisten ja ohjattujen retkien huolto- ja tukipisteenä taikka majoituskohteena. Myös tornille voisi järjestää nykyistä enemmän toimintaa ja sitä voisi vuokrata yrityskäyttöön (miltä kuulostaisi esimerkiksi gurmeeillallinen keskellä kansallispuistoa, lähellä tähtitaivasta?).

Polun rakenteiden osalta Pitkäjärven lähtöpiste tulisi uusia ja reittimerkintöjä parantaa koko reitin osalta. Reitin linjasta Pitkäjärveltä Pookille tulisi tarkastella uudestaan. Pookin kaivo tulisi poistaa käytöstä.

Rokuansydän: reitti kulkee osin luonnonsuojelualueella, mutta suurelta osin myös talousmetsässä, mikä vaikuttaa väistämättä asiakaskokemukseen. Olisikin tarkasteltava, voisiko reittiä linjata uudelleen siten, että se kulkisi enemmän suojelualueilla. Reitti on opastettu maastossa niin, että viittaa on aina merkitty reitin pituus kokonaisuudessaan. Asiakaspalautteen mukaan tämä on osittain harhaanjohtavaa.

Investointi- ja kunnostustarpeita on mm. Saarisen kodalla, jonne olisi hyvä saada pöytä ja penkit ulos. Savuinen ja hämärä kota ei ole aurinkoisena päivänä ja nätin lammen rannalla se miellyttävän paikka evästellä.

4.1.2.2 Pitkät vaellukset

Myös pidempien vaellusreittien osalta Metsähallituksen Luontopalveluiden tulisi Pohjois-Pohjanmaalla keskittyä muutaman kärkein ylläpitämiseen ja tuotteistamiseen. Alla on tehty esitys alueen kärkeistä sekä niihin liittyvistä kehittämis- ja investointitarpeista, joita on tarkasteltu etenkin liiketoiminnallisesta näkökulmasta.

Oulanka

Karhunkierros; Pohjois-Pohjanmaan tunnetuin vaellusreitti on ehdottomasti Oulankaa halkova Karhunkierros. Reitin yhteydessä olisi varmasti kysyntää yritysten tuottamille palveluille nykyistä paljon laajemmassa mittakaavassa. Eri asteista huoltoa varten olisikin Metsähallituksen tehtävä periaatepäätöksiä liittyen huoltoreittien avaamiseen yrittäjille, metsähotelleihin yms. (tavarakuljetus, majoitus, ruokailut, transfer-pisteet asiakkaiden kuljetukseen jne). Myös varaustupamahdollisuuksia tulisi tarkastella avoimin mielin tulevaisuudessa. Varaustuvat palvelisivat paitsi yritystoimintaa, myös omatoimimatkailijoita eteenkin ruuhkaisina aikoina, jolloin nykyinen tupakapasiteetti on liian pieni. Nopeana ja helppona yritysten tuotteistamista ja toimintaa avustavina toimenpiteinä pitäisi suosituimmille taukopaikoille rakentaa lukolliset laatikot, joissa yritykset voisivat säilyttää ruokailujen ja kahvitusten järjestämisessä tarvittavia tavaroita.

Syöte

Torpparin Taival; Syötteeltä puuttuu selkeä useamman päivän vaellustuote, jolle kuitenkin olisi asiakas- ja yrityspalautteiden mukaan tarvetta ja kysyntää. Syötettä voitaisiin profiloita tulevaisuudessa yhä enemmän ”turvallisena, aloittelevan vaeltajan ensikohteena”. Tuotteistamalla ”Torpparin Taival” kulkemaan kansallispuiston lävitse Kouvalta luontokeskukselle luodaan paitsi mielenkiintoinen ja alueen kulttuuriperintöä esittelevä, 2-3 yön mittainen vaellusreitti, myös alueen yrittäjille mahdollisuus tuotteistaa reitti huolletuksi vaellukseksi. Vähäisimmillään huolto voisi tarkoittaa kuljetusta lähtöpisteelle ja enimmillään täysin huollettua ja opastettua vaellusta, jossa majoittuminen tapahtuisi joko varaustuvissa taikka lakanoiden välissä matkailukeskuksessa. Reitin varrella esimerkiksi Rytivaara voisi toimia huolto- ja majoituspisteenä, jolloin yritykselle voitaisiin myöntää lupa käyttää olemassa olevaa Metsähallituksen huoltoreittiä.

Torpparin Taival kulkee pitkälti vanhoja reittilinjauksia, jonka rakenteet ovat osittain hyvin huonossa kunnossa. Jotta reitille voi jatkossa turvallisesti ohjata asiakkaita, tulee rakenteet kunnostaa. Lisäksi reitin kiinnostavuuden kasvattamiseksi tulee reittilinjausta osittain muuttaa lähinnä Kouva-Rytivaaraa osuudelta. Reitille tulisi esitellä nähtävyyksinä mm. Latva-Kouvan torppa ja Leivättömän Annin luola. Reitille tulee myös rakentaa selkeä lähtöpiste Kouvalle.

Ahmankierros; yhden yön vaellustuotteena toimii Syötteellä Ahmankierros, jota paraikaa kunnostetaan myös pyöräilykäyttöön. Reitin yksittäinen nähtävyys on Ahmakallion näköalatorni, josta avautuu upeat maisemat kansallispuistoon. Reitin rakenteet ovat siis paraikaa kunnostettavana ja kestäväitäänä. Ahmatuvan sauna ja kota kaipaisivat muutaman vuoden sisällä ylläpitoremonttia. Lisäksi Ahmakallion tornille tulisi teettää kuntotarkastus.

Enemmän vaeltaneille omatoimisille asiakkaille Syötteen kohtalaisen runsas tupaverkosto mahdollistaisi myös esimerkiksi UKK-puistossa tunnetun konseptin vaeltamisesta tuvalta tuvalle merkkeamattomia reittejä pitkin.

Rokua

Keisarin Kierros; tuoreen Rokuan kävijätutkimuksen mukaan **Keisarin kierros** on yllättävänkin suosittu patikka- /vaellusreitti. Kierroksen kulkijat ovat ehkä vaellusharrastuksen vasta aloittaneita taikka asuvat kohtalaisen lähellä Rokuaa. Heille Keisarin Kierros toimii 1-2 yöpymisen sisältävänä, turvallisena lähireittinä. Vaeltamiseen liittyen Rokuan kävijätutkimuksesta kävi myös ilmi, että asiakkaiden kokemuksen mukaan telttailumahdollisuuksia tulisi Keisarin Kierroksen varrelle lisätä. Tällä hetkellä telttailu on Rokualla sallittua ainoastaan Pitkäjärven taukopaikalla sekä Rokuahovilla. (Veteläinen 2017.) Esimerkiksi Kirvesjärven ja Saarisen taukopaikat sopisivat kuitenkin hyvin myös telttailulle. Huoltoreittien puolesta olisi Keisarin kierros kohtalaisen helppo tuotteistaa huolletuksi taikka osittain huolletuksi vaelluskohteeksi. Esimerkiksi Pitkäjärven taukopaikalle voisi yhteistyössä alueen yrittäjien kanssa kehittää parhaimpaan vaellusaikaan toimivan metsähotellin. Konseptin mukaisesti yrittäjä voisi myydä retkeilijöille majoitusta yksityisessä teltassa, yhteisöllisessä puolijoukkueteltassa taikka vaikka riippumatossa. Lisäksi retkeilijät voisivat ostaa yrittäjältä ruokailuja ja kuljetuspalveluita tavaroilleen (yrittäjä siis kuljettaisi retkeilijöiden yöpymistä varten tarvittavat tavarat Pitkäjärvelle ja muille mahdollisille yöpymispaikoille, jolloin retkeilijöiden ei tarvitsisi kantaa raskaita rinkkoja mukanaan). Toisaalta parhaimpaan vaellusaikaan voisi myös Pookivaaralla olla yrittäjän ylläpitämä huoltopiste, josta voisi ostaa esimerkiksi ruokatarvikkeita ja juomia. Retkeilijät voisivat jo etukäteen tilata haluamiaan tarvikkeita paikan päälle. Tämä vaatisi käytännössä, että Metsähallitus saisi hankittua Pookivaaralla tällä hetkellä yksityisomistuksessa olevan hiihtomajan itselleen. Todennäköisesti maja pitäisi myös kunnostaa tähän tarkoitukseen.

Reitin rakenteisiin liittyvistä kehittämis- ja investointitarpeita ovat opastuksen ja viitoituksen yhtenäistämisen ja parantamisen lisäksi mm. selkeän lähtöpisteen rakentaminen sekä Saarisen ja Kirvesjärven kotien yhteyteen ulos tarvittavat pöydät ja penkit. Rokuanjärven kodan tarpeellisuutta tulee tarkastella kriittisesti.

4.2 MAASTOPYÖRÄILY

4.2.1 Lajin kehitystilanne ja johtopäätökset kehittämiselle

Kansainvälisesti tarkastellen Eurooppa on globaalisti tärkeimpiä pyörämatkailun lähtöalueita, onhan pyöräilyn juuret juuri Euroopassa. Erylisesti Hollanti, Tanska, Ruotsi, Suomi ja Belgia ovat kuuluisia pyöräilykulttuuristaan, joskin myös Saksassa ja Iso-Britanniassa harrastajamäärät ovat suuria. Pyörämatkailun suosiota kiihdyttää aktiivilomien ja ekologisten lomasisältöjen lisääntynyt kysyntä, ja maaseutulomien suosio vastapainona urbanisoitumiselle. Pyörämatkailijoiden vaatimukseen kuuluu turvalliset pyöräilyreitit, hyvä pyöräilyn infrastruktuuri, laadukas viestintäaineisto, pyöräilijäystävällinen majoitustarjonta, matkatavaroiden kuljetuspalvelut ja koulutetut pyöräilyoppaat.

Valtaosin pyörämatkailun markkinat ovat kansallisia; arvioiden mukaan vain noin 10 % pyörämatkoista tehdään ulkomaille. Saksa, Itävalta, Tanska, Sveitsi ja Ranska ovat suosituimpia kansainvälisiä pyörämatkailukohteita. Pyörämatkailijat ovat yleisimmin hyvin koulutettuja keski-ikäisiä miehiä, joiden tulotaso on keskimääräistä korkeampi. Pyöräily edustaa heille urheilua ja kuntoilua. Luonnonläheisyys on heille tärkeätä, ja matkoilla arvostetaan samanhenkistä seuraa. Pyörämatkailijat ovat yleensä omatoimisia matkajärjestelyissään. (<https://www.cbi.eu/sites/default/files/product-factsheet-europe-cycling-tourism-2015.pdf> 22.6.2016)

Maastopyöräily on merkittävä pyörämatkailun osa-alue. Esimerkiksi Skotlannissa maastopyöräilyä harrastaneiden matkailijoiden rahankäytön taloudellinen vaikutus on arvioitu vuosittain 119 miljoonan punnan suuruiseksi. Skotlannissa lajia kehitetään seuraavista syistä:

- Alueen yleisen maineen (imago, historia, maisemat) hyödyntäminen
- Laji vetoaa eri ikäryhmiin ja markkinasegmentteihin
- Maastopyöräilyä voi harrastaa yksin ja ryhmässä
- Maastopyöräily edistää fyysistä aktiivisuutta, joka on terveystrendien mukaista
- Maastopyöräilijät ovat ympärivuotisia asiakkaita (nykyään myös Suomessa)

Markkinoiden suhteen Skotlannissa on tunnistettu kolme potentiaalisinta asiakassegmenttiä:

1. Vapaa-ajan harrastelijat: aloittelijat, perheet ja lajista vasta kiinnostuneet
2. Lomailevat seniorit: vanhemmat (55+) lajin harrastajat
3. Pyöräfanaatikot: lajiasiantuntijat, joiden elämä pyörii maastopyöräilyn ympärillä

Ennen kaikkea maastopyöräilevät matkailijat jakautuvat kahteen ryhmään: ne, joiden ensisijainen mielenkiinto liittyy maastopyöräilyn harrastamiseen, ja ne, jotka kiinnostuvat ensisijaisesti jostakin destinaatiosta, ja yhtenä aktiviteettina siellä harrastavat maastopyöräilyä. Tämä jaottelu on syytä tiedostaa aina kun kehitetään maastopyöräilyreitistöjä.

(<http://www.dmbins.com/developing/businesses--3/mountain-biking-tourism-in-scotland-guide>)

Mitkä ovat siis johtopäätökset Suomen ja etenkin Pohjois-Pohjanmaan näkökulmasta?

1. Maastopyöräilyn edistämässä on **merkittävä potentiaali matkailun ja liikunnallisen aktiivisuuden näkökulmasta**. Maastopyöräilyn harrastajamäärät kasvavat kansallisesti ja kansainvälisesti, ja tarjonnan vähäisyys on Suomessa keskeinen pullonkaula. Suomea ei tunneta maastopyöräilymaana, vaan maamme on tunnettu maailmalla arkipyöräilyn, etenkin talvipyöräilyn näkökulmasta. Maastopyöräilymatkailu on siis lapsenkengissä yhtä lailla kysynnän ja tarjonnan mittareilla, mutta etenkin kaupallinen tuotetarjonta on heikoimmin kehittynyt. Toisaalta maastopyöräily voi aktivoida fyysisesti passiivisia henkilöitä yllättävällä tavalla luontoon liikkumaan.

2. Toiseksi, vetovoimainen ja puhdas luonto sekä suojelualueet ovat Suomen tärkeimpiä matkailun vetovoimatekijöitä ja tästä näkökulmasta **Pohjois-Pohjanmaalla on tunnistettavissa erittäin hienoja puitteita maastopyöräilyn kehittämiseksi**. Suomalaiset jokamiehenoikeudet mahdollistavat pyöräilyn tuotekehityksen myös virallisen reittitarjonnan ulkopuolelle esimerkiksi valtion monikäyttömetsiin.

3. **Maastopyöräilyn kehittäminen maakunnassa edellyttää toimivaa ja laaja-alaista yhteistyötä sekä yhteistä tahtotilaa**. Kuntien rooli on kaksijakoinen: toisaalta kuntalaisten arkipäiväisten ulkoilumahdollisuuksien lisääminen maastopyöräilyn kautta, toisaalta matkailuelinkeinon tueksi tapahtuva reittikehittäminen. Tästä on hienoja esimerkkejä löydettävissä esimerkiksi Limingasta. Metsähallituksen rooli painottuu luontokohteiden pääasiassa syrjäisen sijainnin vuoksi luontomatkailun kehittämiseen suojelualueilla - maastopyöräilyn osalta tarjoamalla hienoimpia luontoelämyksiä kansallispuistoissa ja muissa vetovoimaisissa luontokohteissa. Yrityksiä tarvitaan maastopyöräilijöille erityisen tarpeellisten majoitus-, ravitsemus-, kuljetus-, opas- ja huoltopalveluiden järjestämiseksi. Järjestöt ja seurakunnat ovat tärkeitä mm. tapahtumatarjonnan ja lajituntemuksen kehittämisen näkökulmista.

4. Kilpailijamaissa reitistötarjonnan taso on erittäin kehittynyt. Leimallista Keski-Euroopan tarjonnalle on se, että hyvin yleisesti reittejä on metri metriltä rakennettu maastopyöräilyä varten. **Maakunnan reitistötarjonnan tason saaminen riittävän korkealle tasolle on aivan keskeinen haaste**. Tavoitteena voisi

olla, että maakunnasta löytyy muutamia Epic-tason pitkiä ja elämyksellisiä reittejä (ks. <https://www.imba.com/model-trails/epics/all-rides>). Suomelle erikoisena kilpailutekijänä ovatkin ns. luonnolliset ja historialliset polut, jotka ovat syntyneet esim. hirvieläinten tai paikallisen asutuksen kulkuyhteyksinä. Toinen vahvuus Suomessa on korkeuserojen suhteellinen pienuus verrattuna vuoristosiin maihin. Tämä mahdollistaa fyysisesti ja teknisesti vähemmän vaativien reitistöjen perustamisen, kun topografia ei lähtökohtaisesti luo ylitsepääsemättömiä haasteita.

5. Skotlanti on hyvä esimerkki siitä, että **kansainvälisesti vetovoimaisen pyöräilydestinaation syntyminen edellyttää useita korkeatasoisia maastopyöräilyn reittikeskittymiä** sekä niiden asiakkaita palvelevia matkailutoimintoja. Matkailuelinkeinon näkökulmasta nimenomaan reittikeskittymien kautta käyttäjämäärät voivat nousta sille tasolle, että niihin voi perustua kannattavaa liiketoimintaa. Pohjois-Pohjanmaan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että ensimmäisessä vaiheessa maakuntaan pitäisi saada synnytettyä muutamia toimivia reittikeskittymiä, joka luo pohjaa kaupallisen toiminnan kehittymiselle. Syötteen alue on jo nykyään maakunnan lippulaiva tästä näkökulmasta. Taulukossa 7 on kuvattu olennaiset kriteerit kansallisesti merkittävälle, ja kansainvälisesti vetovoimaiselle reittikeskittymälle. Kriteeristö antaa hyvän raamituksen tulevaisuuden kehitystyölle.

Taulukko 7. Läntiseen Australiaan määritetty kriteeristö kansallisesti merkittävälle reittikeskittymälle (Lähde: Western Australian Mountain Bike Management Guidelines, vapaasti suomennettuna)

Kriteeri	Tunnusluvut	Välttämätön infrastruktuuri	tarvittava
Reitistön pituus yhteensä	Yli 80 km	Maastopyöräilyn palvelukeskittymä, jossa korkeatasoiset huoltotilat pyöräilijöille sisältäen:	<ul style="list-style-type: none"> - Pysäköintitilat (autot ja pyörät) - WC-tilat - Lähtöpisteopasteet reiteille - Reittimerkinnot - Majoituspalvelut - Pyörävuokraus - Kahvila/ravintola
Rengasreittien lukumäärä	Vähintään 4 toisiinsa yhteydessä olevaa rengasreittiä		
Varsinaisen polun (<i>single track</i>) osuus reitistöstä	Yli 50 %		
Kohteen vähimmäispinta-ala	Yli 1 500 hehtaaria		
Saavutettavuus kansallisesti	Alle 180 km lentokentältä / liikenteen solmukohdasta		
Saavutettavuus teitse	Alle 20 km lähimmältä valtatieltä		
Sijainti suhteessa muihin reittikeskittymiin	Yli 90 km toiseen kansallisesti merkittävään reittikeskittymään		
Reittitarjonta vaatimusluokittain	Kaikki vaatimusluokat (helppo-keskivaativa-vaativa-erittäin vaativa) tarjolla. Vähintään helppo ja keskivaativa.		

Reittikeskittymät voivat koostua eri aktiviteetteja palvelevista monikäyttöreiteistä. Kunkin reittikeskittymän sisällä tulisi kuitenkin arvioida erityyppisten maastopyöräilyn alalajien sekä maastopyöräilyreiteiltä erityisesti vaadittavien rakenteiden ja muiden reittiominaisuuksien tarpeellisuutta. Suomen vahvuutena ovat luontaisesti syntyneet neulaspolut, mutta esimerkiksi kosteuden ja eroosion hallinta maastossa vaatii erityistä huomiota ja reittirakentamisen osaamista. On tärkeä tiedostaa, että patikoijat ja pyöräilijät hakevat reitiltä jossain määrin erityyppisiä ominaisuuksia. Suojelualueilla toimittaessa tulisi kuitenkin pyöräilyn osalta korostaa suojeluarvojen merkitystä osana asiakaskokemusta.

4.2.2 Maastopyöräilyn kehittämisen alueelliset prioriteetit Metsähallituksen näkökulmasta

4.2.2.1 Reittikeskittymät Metsähallituksen vastuulla

Pohjois-Pohjanmaalta on tunnistettu hankkeen aikana valtion maihin nojautuen kaksi aluetta, joissa on jo nykyisellään tai joihin on mahdollista kehittää Metsähallituksen toimesta laadukkaat reittikeskittymät.

Syöte toimii esimerkkikohteena uusille reitistökeskittymille osoittaen suuntaa, minkä tyyppisiä reittejä ja oheispalveluita niiden tueksi on kannattavaa kehittää. **Kylmäluoman retkeilyalueen** osalta on syytä huomata, että sitä on syytä tarkastella pääosin Kainuun ja Suomussalmen puolelle sijoittuvan **Hossan kansallispuiston** pyöräilyreitistön rinnalla - lyhyen välimatkansa myötä niistä rakentuu toisiaan täydentävä, maisemallisesti yhtenäinen kokonaisuus.

- 1) Syöte (matkailukeskus, kansallispuisto, valtion retkeilyalue ja virkistysmetsä, talousmetsät):
 - Alueelle on syntynyt reittikeskittymä, jonka taso ja vetovoimaisuus paranee merkittävästi käynnissä olevan SyöteMTB-hankkeen myötä. Syötteen tarjonnan profiili ja vahvuus keskittyy haastaviin reitteihin elämyksellisissä vaaramaisemissa. Syötteellä on myös edustava talvipyöräilyreitistö.
 - Tulevaisuuden kehittämistarpeet ovat nykyisen reitistötarjonnan pohjalta tapahtuvaa hienosäätöä, käsittäen: 1) lyhyet lähireitit matkailualueen ytimessä, 2) pitkän Epic-tason reittikokonaisuuden muodostaminen olemassa olevista reiteistä kansallispuistoa painottaen, 3) opastusjärjestelmän toimivuuden parantaminen ja 4) talvipyöräilyreitistön laadun ja ylläpidon kehittäminen.
- 2) Kylmäluoman retkeilyalue:
 - Retkeilyalueen polkureitistö harju- ja järvimaisemineen on hyvin potentiaalinen virallisen maastopyöräilyreitistön kehittämisen näkökulmasta. Kohteen reittitarjonnan profiiliksi sopii erämaisuus ja retkeilynomainen maastopyöräily harjumaastoissa vastaten Hossan reitistöprofiilia. Pyöräilyreitistö uudistaisi tarvittavasti Kylmäluoman palvelutarjontaa, laajentaen Hossan erinomaisia pyöräilymahdollisuuksia. Alueelta on polkureittiyhteydet myös Jokijärvelle, jossa sijaitsee mm. Saijan lomakartano palveluineen.
 - Tulevaisuuden kehittämistarpeiden keskiössä on maastopyöräilyn runkoreitistön toteuttaminen, mikä edellyttää pääosin reittimerkintöjä, pienimuotoisia linjausmuutoksia, mahdollista uuden polkureitin käyttöönottoa Kylmäluomajärven ympärillä sekä kevyitä kestäväintitoimenpiteitä. Näiden tueksi tarvitaan vähintäänkin sähköisessä muodossa laaditut asiakasviestinnän materiaalit (mm. tuotekortit reiteistä karttoineen ja kuvauksineen).

4.2.2.2 Reitistöt kaupunkien ja kuntien vastuulla

Edellä kuvattujen reittikeskittymien lisäksi maakunnasta on tunnistettu kuusi maastopyöräilyyn osoitettua reitistöä, joissa erityisesti Taivalkosken, Kuusamon ja Kempele-Liminka-Raahe -kokonaisuuksilla on edellytyksiä kehittyä matkailullisesti houkutteleviksi keskittymiksi. Niiden kehittämisen vetovastuu on kuitenkin kaupungeilla ja kunnilla. Huomionarvoista on, että Oulun kaupungin alueelta ei nykyisellään löydy yhtään virallista maastopyöräilyreittiä, vaikka valtaosa maakunnan pyöräilyharrastajista asuu Oulussa.

- 1) Taivalkoski ja Taivalvaara (ympäristöineen):
 - Taivalkosken kunnan hiihtokeskus Taivalvaara lähialueineen käsittää pääosin valtion maille sijoittuvan kolmen pyöräilyreitin kokonaisuuden, jota kunta on kiinnostunut kehittämään. Kunnassa on myös tasoltaan vaihtelevat pyöräilyreitit yhteydet Syötteen ja Kylmäluoman reitistöihin.

- Taivalvaaran harjumaastot tarjoavat topografialtaan ja olemassa olevan polkuverkoston osalta hienot edellytykset reittikeskittymän kehittämiseen. Reittitarjonnan profiili on yhdistelmä topografian luomia haasteita ja vauhdikkaita kangaspolkuja.
- 2) Ruka-Kuusamo:
- Kuusamon pohjoisosiin sijoittuu runsaasti vanhentuneita reittejä, joiden kehittämistä ja investointitarpeita tarkastellaan parhaillaan kaupungin toimesta. Reittien painopiste on yksityisillä mailla.
 - Luonnonsuojeluyhdistyksen Oulangan kansallispuistossa ja Valtavaaran-Pyhävaaran luonnonsuojelualueella on rajoitettu maastopyöräilyä, joskin talvipyöräily voi tulla tulevaisuudessa laajemmin kyseeseen.
- 3) Liminka-Lumijoki-Siikajoki
- Limingan Rantakylässä on kunnan toimesta kehitetty melko uusi ja mittava reitistökokonaisuus, joka sijoittuu pääosin kunnan omistamille ja yksityisille maille. Reitistö on profiililtaan helppotasoinen ja soveltuu erityisesti läskipyörille.
 - Joutsenreitti (83 km) on poikkeuksellisen pitkä rengasreitti, joka ulottuu Rantakylästä Siikajoelle.
- 4) Kempele
- Kempeleen kunta on kehittämässä kunnan alueelle pyöräilyreitistöä, joka koostuu pitkistä pääreitistä ja lyhyemmästä Sarkkirannan reitistä. Suunnitelmia on myös reittiyhteyksien perustamiseen Oulun ja Limingan reitistöihin.
- 5) Rokua
- Rokualle on kehitetty Utajärven kunnan toimesta suppeahko maastopyöräilyreitistö, joka sijoittuu pitkälti yksityismaille ja osin valtion maille Rokuan luonnonsuojelualueilla ja kansallispuistossa. Alueen haasteena on herkän harju- ja dyynimaaston huono kulutuskestävyys.
- 6) Raahe
- Raahan kaupungin alueelta löytyy Hummastinvaaran ulkoilureitistö, joka on Retkikartta.fi-palvelussa osoitettu myös maastopyöräilyyn. Lisäksi lyhyempi Viitajärven luontopolku on myös kuvattu maastopyöräilyreitteinä. Reitistöä on yhteensä noin 35 kilometriä.

4.2.2.3 Pitkät maastopyöräilyreitit ja yhdysreitit reitistökeskittymien välillä

Projektin kuluessa pitkien maastopyöräilyreittien kehittäminen on noussut useissa yhteyksissä esille, mutta niiden kehittäminen on haasteellista tarvittavien panostusten määrän, kaupallisten palveluiden vähäisyyden ja potentiaalisen käyttäjäkunnan pienuuden takia. Matkailukeskuksissa toimivien yritysten näkökulmasta on toivottavampaa, että asiakkaat hyödyntävät alueen omaa reitti- ja palvelutarjontaa. Varsinkin kunnat ja aktiiviharrastajat ovat tuoneet esille pitkien yhdysreittien kehittämisen tarpeen.

Metsähallitus ei voi kuitenkaan nykytilanteessa ottaa vetovastuuta pitkien reittien kehittämisessä ja ylläpidossa, kun olemassa olevien retkeilyreittien ylläpitoa joudutaan valtakunnallisella tasolla vähentämään ja tarpeettomaksi katsottuja reittejä jopa lakkauttamaan. Näin ollen Metsähallituksen rooliksi pitkien reittien osalta määritetty luvittaminen ja reittisuunnittelun osaamisen tarjoaminen kuntien käyttöön. Mikäli pitkien

reittien kehittämisessä lähdetään liikkeelle, olisi suositeltavaa ottaa reitin kehittämistavoitteeksi [IMBA Epic Trail](#) -yhteensopiva, elämyksellinen ja vaativa reittikokonaisuus. Niiltä edellytetään seuraavia ominaisuuksia:

- Vaativa reittielämys luonnontilaisessa tai erämaisessa ympäristössä
- Reitti mahdollistaa pyöräilykokemusten etäisellä syrjäseudulla
- Teknisesti ja fyysisesti haastava polku
- Yli 80 prosenttia kapeata ns. singletrack -polkua
- Pituus vähintään 20 mailia (n. 32 km)
- Reitti on kuvattu kansainvälisellä sivustolla, esim. [mtbproject.com](#)
- [Esimerkki vastaavasta reitistä \(Hossan Sininen Saavutus -pyöräilyreitti\)](#)

4.2.3 Maastopyöräilyn tuotteistaminen ja laadukas asiakaskokemus

Edellä on kuvattu tavoitteellinen tilanne reittikeskittymien osalta ja niitä täydentävät reitistöt. Reitistöinfrastruktuurin toteuttamisen lisäksi onnistunut maastopyöräilyreittien tuotteistaminen edellyttää asiakkaan polun vaiheet ja niissä tunnistetut tarpeet (ennen - aikana - jälkeen) huomioivaa palveluiden suunnittelua ja toteuttamista (taulukko 8). Tuotteistaminen on viestintäpainotteista työtä, minkä lisäksi matkailuyritysten tuottamat palvelut (mm. pyörävuokraus ja -huolto, kuljetus, ruoka, majoitus) ovat keskeinen osa hyvää asiakaskokemusta. Palveluiden suunnittelu onnistuu parhaiten, kun mukana työssä ovat pyöräilijät asiakkaina ja yritysten henkilöstö kaupallisten palveluiden tuottajina. Etenkin suojelualueille reittejä kehittäessä tulisi varmistaa luontoelämysten ja suojeluarvojen onnistunut välittäminen reitin käyttäjille - pyöräilyn kansallispuistossa tulisi olla unohtumaton kokemus, ja erottua siten edukseen muusta pyöräilyn tarjonnasta.

Taulukko 8: onnistuneessa maastopyöräilyreitien tuotteistuksessa erityisesti huomioitavat asiat

Maastopyöräilyreitien laatu maastossa	<p>Metsähallituksen polkureittien toteuttaminen maastoon on perinteisesti lähtenyt patikoinnin tarpeista, jolloin reittien luonteessa korostuu erilaisten nähtävyyksien esittely ja toisaalta siirtymiin reitillä käytettävien matkojen minimointi - retkeilypolut kulkevat maastossa varsin suoraviivaisesti, toki mukailien helppokulkuisia maastoja. Näitä polkureittejä on monin paikoin otettu myös maastopyöräilykäyttöön, mutta mikäli reitti perustetaan puhtaasti maastopyöräilyyn, tulisi suunnittelussa huomioida pyöräilijöiden patikoinnista eroavat toiveet reitin yksityiskohtiin liittyen.</p> <p>Pyöräilyreitien suunnittelun tulisi lähteä jälleen reitin teemasta - millaista reittielämystä nähtävyyksineen pyöräilijöille halutaan tarjota. Tässä keskeistä on vaativuusluokan hahmottaminen kokonaisuuden ja reitinosien näkökulmasta - ensimmäisenä uutena reittinä ei kannata toteuttaa äärimmäisen vaativaa reittiä, ja toisaalta reittikokonaisuuden ei tarvitse olla puhtaasti yhdessä vaativuusluokassa.</p> <p>Pääsääntöisesti Suomessa uusia maastopyöräilyreittejä toteutetaan retkeilyhenkiseen luonnossa liikkumiseen. Pyöräilijät toivovat uusilta reiteiltä erilaisia ominaisuuksia, jotka yhdessä lisäävät ajamisen mielekkyyttä - maastopyöräilyn "suola" piileekin pienemmissä ja suuremmissa reitillä vastaan tulevilla haasteilla. Tämä on keskeinen ero perinteisiin patikointireitteihin nähden. Näitä ovat esimerkiksi maaston ominaisuuksia hyödyntävät voimakkaasti mutkittelevat osuudet (etenkin mäkisillä alueilla), erilaiset teknistä taitoa vaativat haasteet (pump track -osuudet, kivet, poikkipuut, joita maa-aineksella helpotettu) ja toisaalta myös osuudet, joilla "flow" eli ajamisen helppous ja ns. rullaavuus korostuu.</p>
--	---

	Paras lopputulos reitin suunnittelussa saavutetaan yhteissuunnittelulla , jossa pyöräilijöiltä saadaan näkemystä maaston tarjoamista mahdollisuuksista ja reitin vaativuuden hahmottamisesta.
Pyöräilyn reittimerkinnot	Maastopyöräilyssä on huomioitava patikoijista poikkeava pyöräilijän nopeus ja katseen kohdistuminen , kun suunnitellaan mahdollisimman toimivaa reittimerkintätapaa. Yhtä ainoaa ratkaisua jokaiseen tilanteeseen ei ole olemassa. Onnistumista varmistaa pyöräilijöiden osallistaminen ja erilaisten merkintätapojen testaus ennen varsinaista toteutusta. Metsähallituksella on hyvää kokemusta mm. merkkikilvillä varustetuista opastetolpista, mutta myös perinteinen maalimerkintä puihin toimii tietyissä tapauksissa.
Kaupalliset palvelut maastopyöräilijöille	Kaupallisten palveluiden tarve riippuu siitä, onko kyseessä omaa pyörää hyödyntävä kokenut harrastaja, vai lajiin vasta tutustuva henkilö. Tyypillisesti pyöräilijät etenkin pyöräilylomilla hyödyntävät samoja majoitus- ja ravitsemuspalveluita kuin muutkin matkailijat. Spesifimmin kuitenkin pyörämatkailijat voivat kaivata pyörävuokrausta, opastuspalveluita, (hotelleissa) pyöräilijöiden tarpeet huomioivaa ruokatarjontaa, pyörän pesu- ja huoltomahdollisuuksia, varaosia, turvallista pyörän säilytystä, peseytymismahdollisuuksia (esim. sauna). Harvoin pyörämatkailijoille Suomessa tarjottu palvelu on pyöräilijän ja pyörän kuljetus johonkin tiettyyn lähtöpisteeseen, joka tarjoaa uudenlaisen tutustumisen mahdollisuuden reitistöön. Tällä hetkellä Suomen johtava esimerkki kokonaisvaltaisesta pyöräilijöille suunnitellusta ja tuotteistetusta palvelukokonaisuudesta on Syötteellä toimiva Bike Hotel Concept .

4.3 MELONTA JA MUUT VESIAKTIVITEETIT

4.3.1 Tuotteistamisen lähtökohdat

Yleisesti ottaen melontaa harrastamattoman kynnys lähteä lomallaan melomaan on ollut suhteellisen korkea. Uusia vesistöaktiviteetteja saatetaan kokemusmielessä esim. kaveriporukalla testata, mutta harvalla syntyy kestävä innostus lajista. Hyvin suunnitellut reitit ja saatavissa olevat kattavat palvelut madaltaisivat matkailijan kynnystä lähteä melomaan ja innostumaan lajista pysyvämmin. (Karttunen 2011.)

Vesistöreittien tuotteistamisessa on vielä paljon käyttämätöntä potentiaalia niin kohteiden kuin palveluidenkin osalta. Perinteisesti esimerkiksi melontareitti on pitänyt sisällään merkityn lähtö- ja lopetuspaikan, minkä lisäksi joillekin reiteille on rakennettu yksittäisiä rantautumis- ja nuotiopaikkoja. Reitteihin liitetyt kaupalliset palvelut taas ovat yleensä olleet kaluston vuokraaminen ja kuljetus. Reiteistä ja kaupallisista palveluista voisi rakentaa paljon elämyksellisempiä kokonaisuuksia, joiden myötä myös asiakaskokemus parantuisi.

Alla olevassa taulukossa on koottu melonta- ja muiden vesiaktiviteettien reittituotteistuksessa huomioitavia seikkoja, joiden kautta palveluiden laatu ja turvallisuus paranee. Tässä yhteydessä tarkastelu on tehty matkailuelinkeinoa parhaiten palvelevalla ns. virkistysreititasolla, joka siis tarkoittaa sitä, että reitin soveltuvuus on hyvin laaja.

Taulukko 9: onnistuneessa vesiaktiiviteettireitin tuotteistuksessa erityisesti huomioitavat asiat

<p>Fyysinen saavutettavuus</p>	<p>Reittien lähtöpisteisiin tulee päästä helposti joko lihasvoimin, omalla autolla, julkisilla kulkuvälineillä taikka yrittäjien myymillä kuljetuspalveluilla. Tähän liittyy oleellisesti alueellinen opastus ja viitoitus. Reiteillä tulee olla selkeät lähtö- ja päätepisteet, joiden osoitteet ja / tai GPS-koordinaatit tulee löytyä kaikista reittiin liittyvistä materiaaleista.</p> <p>Reitistä tulee olla laadittuna kattava vesiretkeilykartta, johon on merkitty kaikki reitin varrella olevat rantautumis-, huolto-, tauko- ja yöpymispaikat, opaspisteet sekä kaikki yrittäjien tuottamat palvelut.</p> <p>Saavutettavuuden piiriin lasketaan myös reitin käytöllinen saavutettavuus. Reitit tulee kulkea suojaisissa vesistöissä. Mikäli reitillä on haastavampia osuuksia, tulee asiakkaan saada niistä hyvin informaatiota etukäteismateriaalissa.</p> <p>Kokonaispituutta reitille voi kertyä muutaman tunnin matkasta aina useaan päivään. Rantautumis- ja taukopaikkoja tulisi reitillä olla muutaman kilometrin välein, mikä yleensä mahdollistaa myös reitin pituuden säätelyn (poikkeuksena tosin suojelualueilla sijaitsevat kohteet, joille kuljetus moottorisoidulla välineellä ei ole mahdollista).</p>
<p>Elämys ja tunnelma</p>	<p>Myös melontareittien sisältöä voi rikastaa patikointireitin houkuttelevan teeman ja opastuksen avulla. Mikäli mahdollista, pitäisi rantautumispaikat sijoittaa siten, että niiden yhteydessä (ehkä lyhyen patikoinnin päässä), olisi jotain mielenkiintoista nähtävää /koettavaa. Sisällöltään melontareitteihinkin pätee draaman kaari -ajattelu.</p> <p>Vesiretkeilyn elämyksellisyyttä ja tuotteistuksen astetta voidaan nostaa, yhdistämällä se johonkin muuhun aktiviteettiin, kuten patikointiin, kalastukseen tai wildlife-matkailuun.</p>
<p>Turvallisuus</p>	<p>Melontareitin varrella tulee tunnistaa asiakasturvallisuuden kannalta kriittiset kohdat ja tiedottaa niistä hyvissä ajoin. Myös pelastustoiminnan kannalta tarpeelliset reitit tulee miettiä etukäteen ja mahdollisuuksien mukaan myös testata niitä pelastusviranomaisten kanssa. Riskejä voidaan myös kartoittaa ja asiakasturvallisuutta parantaa yrittäjien kanssa tehtävällä yhteistyössä. Omatoimimelojille voidaan esimerkiksi reitti-informaation yhteydessä tuoda esille myös kalustoon ja varustukseen liittyviä turvallisuusasioita.</p>
<p>Infrastruktuuri ja palveluvarustus</p>	<p>Erilaisia tauko- ja yöpymispaikkoja suunniteltaessa kannattaa heti miettiä niiden tarve ja soveltuvuus myös yrityskäyttöön. Melonnan osalta transferpisteiden tarve korostuu.</p>

(lähde: Karttunen 2011)

4.3.2 Reittien kehitystilanne ja investointitarpeet

Pohjois-Pohjanmaalla on runsaasti melontamahdollisuuksia ja –kohteita, mutta niiden tuotteistus vähäistä. Alueelle olisi mahdollista rakentaa useita, toisiaan tukevia ja erilaisiksi profiloituneita melontareittikeskittymiä. Melonnan tuotteistamiseen vaikuttaa luonnollisesti kyseessä oleva melonta-alue. Jokimelonta poikkeaa kovasti merimelonnasta. Sen sijaan laajat järviolueet suurine selkineen ovat hyvinkin lähellä merimelonnan vaatimuksia (Räsänen 2011).

Melonnan ohella lähiaikoina on luontomatkailussa Pohjois-Pohjanmaallakin noussut esiin tarve kehittää palveluita myös uusille vesistöön liittyville aktiviteeteille, joista suosituimpia lienevät mm. suppailu,

rivertubing ja erilaiset kellunnat (esim. kumirenkaalla, kelluntapuvulla). Toisaalta olisi pohdittava, voisiko myös ihan perinteistä soutuveneilyä tuotteistaa suojaisilla järvi- ja merikohteilla nykyistä enemmän. Alla on tarkasteltu Metsähallituksen Luontopalveluiden Pohjois-Pohjanmaalla **matkailullisesti vetovoimaisimmissa kohteissa** ylläpitämiä **vesiaktiviteetteja tukevia palveluita ja niiden kohteittain muodostamia kokonaisuuksia**. Lisäksi alla on käyty lävitse kyseisiin reitteihin liittyviä kehittämis- ja investointitarpeita etenkin liiketoiminnan näkökulmasta.

4.3.2.1 Merelliset vesistöaktiviteetit

Rahjan saaristo: Vesiretkeilyn näkökulmasta Rahjan saariston vetovoimatekijöitä ovat monipuolinen maisema, luonto ja hyvin vesiretkeilyyn sopivat, suojaiset ja matalat vesialueet. Lisäksi alue tarjoaa runsaasti mielenkiintoisia käyntikohteita, joista mainittakoon mm. Kuusimällän ja Hevoskarin kallioiset saaret. Luonnon lisäksi alueella on nähtävissä meren ja kalastuskulttuurin tuomaa omaleimaisuutta. Mystisimpänä nähtävyytenä voitaneen pitää Hevoskarin jatulintarhaa. Saariston vuosittaisen käyntimäärän arvioidaan olevan n. 2500. Alueelle tulevat pienveneilijät ovat pääsääntöisesti lähikunnissa asuvia, joilla on oma vene ja mahdollisesti vapaa-ajan asunto saaristossa. Kauempaa alueelle tullaan tyypillisesti melomaan. Lisäksi lähialueen melontaseurat järjestävät alueella retkimelontapäiviä ja koululaismelontoja. Paikalliset sekä raahelaiset luontomatkailuyrittäjät käyttävät aluetta myös yksittäisiin melontaohjelmapalveluihin. (Rinkinen & Lepikkö 2014.) Rahjann tällä hetkellä liittyvä liitoiminnallinen palveluntarjonta keskittyy lähinnä kaluston vuokraamiseen sekä opastettuihin lyhyisiin retkiin. Kuitenkin määrätietoisella tuotteistuksella, viestinnällä ja brändin rakentamisella alueelle tulevien matkailijoiden määrää ja etenkin heidän tuomia liiketaloudellisia vaikutuksia voitaisiin kasvattaa.

Tuotteistuksen osalta Rahjan saaristossa on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Vesiretkeilyn osalta voitaisiin esimerkiksi omatoimisille asiakkaille tehdä eri mittaisia reittisuosituksia muutamasta tunnista 1-3 yöpymistä sisältäviin. Reitit voisi rakentaa siten, että yöpymispaikkoina toimisivat Lepäsen vuokratupa, Koivukarin autiotupa sekä Alajoenkarin telttailualue. Alueen yrittäjien kanssa voisi suositellut reitit tuotteistaa myös osittain / kokonaan huolletuiksi. Voisiko telttailualueella toimia sesonkiaikaan myös metsähotelli ruokatarjoiluineen?

Melonnan ohella kannattaisi Rahjassa kehittää myös matkailijoiden soutuveneilymahdollisuuksia. Lapsiperheet ovat varmasti suurin alueelle tuleva asiakasryhmä kesäisin. Pienten lasten kanssa melominen on kuitenkin lähes mahdotonta. Moni perhe saattaisi innostua viettämään osan lomastaan soutelemalla vuokraveneellä Rahjan hyvin merkatuilla reiteillä pysähtyen välillä evästelemään ja nauttimaan luonnosta.

Rahja olisi myös mainio paikka erilaisten hyvinvointituotteiden ympäristöksi - esimerkiksi SUP-lautailu yhdistettynä mindfulnessiin taikka metsäkylpyihin olisi houkutteleva kokonaisuus. Rahja toimisi täten Inspiroivana ympäristönä rentoutumiseen ja terveyden ylläpitoon tarjoten samalla mahdollisuuksia nähdä mielenkiintoisia ja omaleimaisia paikkoja.

Tekemistä Rahjassa on tuotteistuksen lisäksi myös rakenteiden osalta. Lähiaikoina mantereen lähtöpisteet on kunnostettu ja niiden informatiivisuutta lisätty. Edelleen alueella olisi kuitenkin tarve laadukkaalle vesiretkeilykartalle. Reittien viitoitusta, opastusta ja lähestymismerkintöjä pitäisi myös parantaa ja tarkastella kokonaisuutena. Palveluvarustuksen muita kunnostustarpeita ovat Koivukarin ja Venekarin autiotupien kattojen kunnostukset, Kuusimällän taukopaikan rakenteiden kunnostus (laavu, käymälä, liiteri). Lisäksi Alajoenkarin laavun yhteydessä olevaa telttailualueutta tulisi raivata ja laajentaa.

4.3.2.2 Järvimelonta

Oulujärven retkeilyalue:

Oulujärvi tarjoaa suuren potentiaalisen melonnan kehittämiseen. Alueella ei tällä hetkellä ole montaa melontapalveluja tarjoavaa tahoja, jota voidaan pitää suurena puutteena alueen melontapalvelujen nykytilaa tarkasteltaessa. Vaalan kunnassa ja Kajaanissa toimii Oulujärven melojat Ry ja heidän toimintansa painopiste on melonnan opetuksessa ja melontaretkien järjestäminen seuran jäsenille. Oulujärven melojien melontakeskukset Kajaanissa ja Vaalassa antavat hyvät puitteet melonnan kehittämiselle ja melonnan opettamiselle. Se ei kuitenkaan ratkaise sitä ongelmaa, että asiakkaalle ei alueelta löydy melontapalveluja. Yksittäisen asiakkaan, joka ei omista omaa melontavälineistöä -tai kalustoa, näkökulmasta melonnan melontapalvelujen puute on oleellinen tekijä.

Luonnollisesti Oulujärvi Ky on ainoa Oulujärvellä melontapalveluja tarjoava yritys. Ongelma koko aluetta ajatellen on, että yritys sijaitsee järven länsipuolella, joten logistiikan kanssa muodostuu mahdollisesti ongelmia sekä lisäkustannuksia, jos asiakas esimerkiksi haluaa vuokrata kalustoa Vaalasta.

Vaikka Oulujärvi alueena tarjoaa hyvät puitteet melontapalvelujen kehittämiseen, tulee muistaa myös se, että järvenä se on hyvin arvaamaton. Alueen melontapalveluja kehitettäessä tulee ottaa huomioon sääolosuhteet ja Oulujärven suuret järvenselät. Kesällä järjestetyssä Oulujärven vesiretkeilytyöpajassa yhdeksi suureksi ongelmaksi melontapalvelujen, kuten kaluston vuokrauksen, tuotteistamisessa nousi turvallisuustekijät. Alueen matkailusektoria tulee kouluttaa siten, että kaikki tarpeelliset faktat melonnasta ovat hallussa, esimerkiksi turvallisuus, opastaidot ja melontareittien suunnittelu. Yhtenä mahdollisuutena on mainittava myös Oulujärven melojien kaluston vuokrausmahdollisuus tulevaisuudessa. Tällä hetkellä kalustoa ei vuokrata turvallisuuteen vedoten, joka on hyvä peruste. Jotta tämä ongelma voidaan ratkaista, tarvitsee alueen matkailuyrittäjiä kouluttaa. Tämän myötä he voivat tulevaisuudessa ottaa vastuuta kaluston vuokraamisesta.

Oulujärven mahdollisuudet melonnan kehittämisessä liittyvät suurelta osin uusien melontatuotteiden, kuten opastettujen melontapalvelujen tai vuokraustoiminnan kehittämiseen. Alueella on selkeä tarve uusille melontaan liittyville koulutuksille. Toisaalta tulee muistaa yrittäjien tahtotila palvelujen kehittämisessä. Hyvänä esimerkkinä toimii alueella järjestetty vesiretkeilytyöpaja, jolle oli paljon kysyntää, mutta osallistujamäärä jäi kuitenkin odotettua vähemmäksi. Tuotteistaminen kaipaisi myös alueen toimijoiden yhteistyön kehittämistä. Yrittäjien, kuntien ja Oulujärven melojien tulee löytää yhteinen päämäärä, jotta alueen potentiaali vesiretkeilyssä voidaan hyödyntää entistä paremmin.

Oulujärvi on alueena suuri ja selkeä tarve on, että alueella tehdään hyvin merkittäviä ja aloittelijoille sopivia reittilinjauksia. Toki järvellä pääsee melomaan moneen paikkaan, mutta aloittelija kaipaa selkeää opastusta, minne mennä tai onko reitillä taukopaikkoja. Lisäksi reittien suunnittelussa tulee ottaa huomioon turvallisuustekijät. Lyhyet ympyräreitit ovat nostaneet suosiota ja tällaisia olisi mahdollisuus myös Oulujärvelle kehittää.

Melonnan mahdollisuuksien ja palvelujen näkyvyyden kannalta aluetta pitää jatkossa nostaa entistä enemmän esille. Yhteistyö eri tahojen välillä ja siitä syntyvät konkreettiset asiat voisivat olla tulevaisuudessa mahdollisuus lisätä alueen mainetta melontakohteena. Pitää kuitenkin muistaa, että perustekeminen pitää olla ennen sitä hallussa.

Rakenteiden kehittämistarpeisiin ja investointeihin liittyen Oulujärvellä on melonnan näkökulmasta tunnistettu seuraavat akuutit tarpeet:

- lähtöpisteiden (Teeriniemen satama, Vaalan venesatama, Jaalanka, Säräisniemessä Ruunutörmän satama) opasteiden päivitys (karttojen ja kalastuslupien osalta)
- luovutaan Teeriniemen satamarakenteista ja uimarannasta
- Reinikarin autiotuvan peruskunnostus (hirsien ulkopuolen lahovauriot, kaminan ja katon uusiminen)
- Ylämulukkuun tarvitaan laavu (joko uusi taikka siirretty)
- Kaaresalon ja Honkisen kotien ja liitereiden katot tulee uusia
- Kuoston kulman portaat sekä liiterin ja laavun katot tulee uusia
- Karhusaaren laavu poistetaan (kunnan salliessa siirretään esim. Ylämulukkuun)
- Ykspiston nuotiopaikka poistetaan ja Ykspiston liiterin siirretään Säippään

Kylmäluoma: Kylmäluomajärvellä melonta on yksi kävijöiden harrastamana aktiviteetti. Rengasmelontareitin merkkaus kasvattaisi kuitenkin alueen tunnettavuutta melontakohteena ja lisäisi järvelle sekä omatoimista että opastettua melontakäyttöä. Täten reitti toisi alueen matkailuyrittäjille tuloa mm. lisääntyneenä tarpeena välinevuokraukselle, kuljetuksille ja majoitukselle. Alueen yrittäjillä on jo kanootteja ja SUP-lautoja vuokrattavana, joten pohja aktiviteetin kehittämiseksi on olemassa. Kylmäluomajärven melontareitti olisi myös selkeä lisä Hossan melontareitistölle.

4.3.2.3 Jokimelonta

Oulanka: Oulankajoki on jo tunnettu melontakohde. Joella käy paitsi paljon omatoimisia meloimia, myös matkailuyritysten opastamia melontaretkiä. Yritykset järjestävät Oulangalla myös muita vesiviihtäilyaktiviteettejä, kuten koskenlaskua, SUP-lautailua ja koskikelluntaa. Itse vesireitit ovat kuitenkin vielä kohtalaisen tuotteistamattomia ja heikolla vesiretkiilyn mahdollistavalla infrastruktuurilla varustettuja. Esimerkiksi rantautumispaikat ja koskien lähestymisalueet ovat Oulangan alueella hyvin heikosti, jos lainkaan merkittviä. Myöskään koskien kohdilla sijaitsevat kanoottien vetorännit ja rantautumispaikat eivät ole helposti löydettävissä. Tämä on paitsi asiakaskokemusta suuresti häiritsevä tekijä, myös selkeä turvallisuusriski. Joki tulisi siis tuotteistaa uudelleen vesiretkiilijän näkökulmasta.

Kokonaisvaltaisen opastuksen ja viitoituksen rakentamisen lisäksi yksittäisinä kehittämis- ja investointitarpeina Oulankajoella on mm. Savilammen ja Taivalkönkään välisellä osuudella sijaitseva taukopaikka. Laavu nuotiopaikkoineen on toiminut pääsääntöisesti Oulankajoen yläosaan melontaretkiä tekevien yritysten taukopaikkana, mutta sen käyttöä on haitannut haastava rantautuminen sekä käymälän puute. Taukopaikalle tulisi siis rakentaa rantautumista helpottava laiturin ja käymälä. Palveluvarustuksen parantamiseksi Savilammelle ja Nurminiemeen tulisi rakentaa uudet kanoottirännit, jotka mahdollistavat kanoottien siirtämisen helposti sekä melontayrittäjille että omatoimisille meloijille. Lisäksi Savikoskelle tulisi rakentaa uusi rantautumispaikka ja kanoottiränni, jotka helpottaisivat päivämelontaretkien tekemistä reitillä Savilampi- Taivalköngäs- Savilampi.

Kokonaisvaltaista elämyksellisyyttä ja liiketoiminnallisia mahdollisuuksia lisäämään, voitaisiin Oulangalle tuotteistaa uusi, melonnan ja patikoinnin yhdistävä reittituote. Tämä vaatisi jo edellä kerrotun jokiosuuden tuotteistamisen lisäksi uuden patikkareitin merkkauksesta ja rakentamisesta Jäkälämutkasta Kitkanniemen kautta Karhunkierros-reitille.

4.4 WILDLIFE-AKTIVITEETIT

4.4.1 Tuotteistamisen lähtökohdat

Wildlife-aktiviteetit sisältävät maalla, vesistöissä (järvi, joki, meri), veden alla sekä ilmasta tapahtuvan eläinten ja muiden luontokohteiden tarkkailun, katselemisen, kuuntelun ja kuvaamisen. Wildlife-termi on laajentunut koskemaan myös erilaisia luonnon ilmiöitä, kuten esimerkiksi revontulia.

Wildlife-aktiviteeteista esimerkiksi luontokuvausta on pitkään pidetty ammattilaisten ja intohimoisten puoliammattilaisten lajina, joka vaatii mittavia laiteinvestointeja kuvauskaluston osalta. Kuvauspaikat ja niihin liittyvät rakenteet ovat yleensä olleet pitkälle erikoistuneita ja saattaneet sisältää eläinten ruokintaan liittyviä järjestelyjä. Pohjois-Pohjanmaallakin toimii muutamia ammattimaisia luontokuvaustuotteita tarjoavia matkailuyrittäjiä, joiden tuotteet vastaavat vaativienkin kansainvälisten asiakkaiden tarpeisiin ja heidän asiakaskuntansa onkin pääasiassa ulkomaalaisia. Kansainvälistä kiinnostusta Suomea kohtaan herättää mm. pohjoisen havumetsävyöhykkeen lajit (kotkat, suurpedot, pöllöt, itäiset ja pohjoiset lajit).

Meneillään oleva ”luontobuumi” on lisännyt luonnon kiinnostavuutta, minkä ohella sosiaalisen median kehitys on aktivoinut ihmisiä kuvaamaan ympäristöään. Kun lisäksi jokaisella alkaa olla puhelimensa yhteydessä kamera ja laadukkaidenkin järjestelmäkameroiden hinnat ovat halventuneet, on kynnys luontokuvaamiselle madaltunut huomattavasti. Tänä päivänä wildlife-matkailussa onkin kyse yhä enenevässä määrin ”tavislajeista tavistarkkailijoille”. Tälle kohderyhmälle luonnon tarkkailu ja valokuvaus ei ole matkan ainoa tai edes tärkein aktiviteetti, vaan joko yksittäinen ohjelmapalvelu loman aikana taikka muiden aktiviteettien ohessa tapahtuvaa toimintaa. Merkittävä osa luonnon tarkkailusta ja kuvaamisesta on tälle kohderyhmälle omatoimista havainnointia, jossa ei ole mukana järjestettyä opastusta ja yritystoimintaa. Vaikka hyvin tuotteistetut reitit ja turvalliset reittirakenteet kansallispuistoissa ja muille vetovoimaisilla luontokohteilla tarjoavat oivallisen mahdollisuuden omatoimiseen luonnon tarkkailuun, olisi tässä kuitenkin selkeitä tuotteistamisen mahdollisuuksia myös Pohjois-Pohjanmaalla.

Joka tapauksessa wildlife-matkailu on tänä päivänä kaikkien luontoaktiviteettien yhteydessä tapahtuvaa luonnon tarkkailua ja -kuvaamista. Se tulisi osata sisällyttää kaikkiin luontokokemuksiin, jotta luontoympäristön erityislaatuisuus avautuisi kokijalleen ja täten tuottaisi yhä voimakkaampia elämyksiä. Wildlife-tuotteistus on keino kertoa asiakkaalle luontokohteiden erityislaatuudesta.

4.4.2 Kohteiden kehittämis- ja investointitarpeet

Kaikkien luontokohteiden voidaan jossain määrin ajatella sopivan myös wildlife-kohteiksi. Pohjois-Pohjanmaalla Metsähallituksen Luontopalveluiden ylläpidon alaisista luontokohteista erottuu kuitenkin selkeästi ne, jotka tukevat alueen matkailullista houkuttelevuutta nimenomaan luontokuvaukseen ja -havainnointiin liittyvällä vetovoimalla. Nämä kohteet voidaan karkeasti jakaa meriluontoon, kosteikkoihin ja vanhoihin metsiin.

4.4.2.1 Meriluonto

Liminganlahti: Lintumatkailu on maailmanlaajuisista matkailua ja yksi wildlife-matkailun suurimmista osaluista. Liminganlahti on selkeästi profiloitunut ns. lintumatkailun hotspotiksi Pohjois-Pohjanmaalla. Liminganlahden lintuvesi on laaja ja matala Perämerenlahti. Alueen pinta-ala on yli 12 000 ha, ja se on suurelta osalta yksityisessä omistuksessa, mutta lähes kokonaan suojelun piirissä. Lahden eteläosat ovat metsästyskieltoaluetta. Lahti on luokiteltu kansainvälisesti merkittäväksi lintuvedeksi, jonka arvoa lisäävät alueella runsaina levähtävät muuttolinnut sekä keskikesällä sulkasatonsa ajaksi lahdelle kerääntyvät vesilinnut. Liminganlahdella pesii yli 100 lintulajia. Vuosittain voidaan havaita 250 eri lintulajia läpimuuttavat linnut mukaan laskien.

Liminganlahti kuuluu Natura 2000-suojelualueverkostoon ja Ramsar -kosteikkoalueverkostoon. Ympäristökeskuksen, Pohjois-Pohjanmaan liiton ja Metsähallituksen laatimassa 'Arvokkaiden luontokohteiden hoidon ja käytön priorisointi Pohjanmaalla' - arviointijulkaisussa Liminganlahti on sijoitettu kehittämislukkaan yksi. Tähän kehittämislukkaan kuuluvat ne alueet, joista on tavoitteena tehdä kansainvälinen kohde, jossa on luontokeskus, sekä muuten runsas ja monipuolinen palveluvarustus. Pohjois-Pohjanmaan liiton matkailustrategiassa Liminganlahti on nostettu yhdeksi matkailun kärkikohteista. Myös Oulun seudun matkailun Masterplanissa on Liminganlahti nostettu yhdeksi alueen kärkihankkeeksi ja kansainvälisen matkailun kohdealueeksi. WWF näkee alueen yhtenä kaikkein merkittävimpanä lintukohteena, jolla on suuri kansallinen ja kansainvälinen arvo.

Liminganlahti on suosittu retkeilykohde ja kansainvälisesti tunnettu lintumatkailukohde. Liminganlahdella vieraillee vuosittain noin 50 000 kävijää. Vaikka lintumatkailu on ollut aikaisemmin vahvasti omatoimista, ovat valmiit lintumatkailupaketit viime vuosien aikana voimakkaasti lisääntyneet. Myös Liminganlahdella toimii lintumatkailuun erikoistunut yritys.

Liminganlahdella on lintutorniverkosto, jonka ovat 1990-luvulla rakentaneet ELY-keskus, alueen kunnat sekä vapaaehtoisjärjestöt. Viimeisimpänä alueelle rakennettiin Virkkulan lintutorni. Torneja on viisi, ja ne sijaitsevat Sannanlahdella ja Puhkiavanperällä (lumijoki), Virkkulassa ja Temmesjoella (Liminka) sekä Oulunsalon Papinkarissa. Kaikki Liminganlahden tornit kuuluvat kunnille, jotka vastaavat niiden ylläpidosta ja huollosta.

Liminganlahteen läheisesti liittyvät muut lintutornit sijaitsevat Oulunsalon Akionlahdella sekä Hailuodossa, jossa on laaja lintutorniverkosto (6kpl). Hailuodon lintutorneista Kirkkosalmi sijaitsee valtion mailla ja sen ylläpito kuuluu Metsähallitukselle.

Liminganlahden lintutorniverkostoon kuuluvat tornit ovat vaihtelevassa kunnossa. Torneille johtavat polut ja parkkialueet kasvavat nopeasti umpeen ja kaipaavat täten säännöllistä ylläpitoa. Myös rakenteet, kuten pitkokset ovat osin huonokuntoisia ja niiden ankkurointi riittämätöntä. Kaikki opastaulut ovat suomeksi ja englanniksi. Rakenteet ovat heikkokuntoisia ja informaatio osin vanhentunutta. Tulipaikat, lukuun ottamatta luontokeskuksen tulipaikkaa, liiterit ja muut rakenteet alkavat olla iäkkäitä ja huonokuntoisia ja kaipaavat kunnostusta. Myös lintutornien tienvarsioasteet ovat puutteellisia. Käytännössä nämä ovat kuitenkin kuntien vastuulla, joten Metsähallituksen vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Yhteistyötä yhä kehittämällä voidaan palveluihin yrittää vaikuttaa.

Liminganlahdella voi vuokrata piilokojuja siellä toimivan lintumatkailuun erikoistuneen yrityksen kautta. Vuokrattaville piilokojuille on valmiit paikat, jotka mahdollistavat parhaat kuvauskohteet (esim. suokukkojen soidin). Talvisin Liminganlahden luontokeskuksen läheisyydessä on lintujen ja kauriiden ruokintaa katselutarkoitukseen. Lisäksi keväällä luontokeskuksen lähipelloille viedään viljaa hanhille, joutsenille ja muille muuttolinnuille. Kevätuokinnan ansiosta luontokeskuksen viereen pysähtyy tuhansia lintuja. Lintujen ja muiden eläinten tarkkailuun ja kuvaukseen liittyvällä tuotteistuksella on siis olemassa hyvä ja ammattitaitoinen pohja. Kuitenkin tuotteistusta voisi yhä laajentaa sekä fyysisesti (laajemmalle alueelle useampia yleisökäytössä olevia piilokojuja ja niiden yhteyteen ruokintapaikkoja) että sisällöllisesti. Yhtenä päätavoitteena tuotteistuksessa on yleisöpiilokojun rakentaminen.

Yksi Liminganlahden haaste on voimakas sesonkivaihtelu, jossa pääsesongit ovat kevät ja syksy eli lintujen muuton ajankohdat. Toisena tämän hetken haasteena voidaan pitää sitä, että asiakasvierailun ydintoiminto ajallisesti lyhyt, pääasiassa ilmainen, eikä koukuta palaamaan usein tai ympäri vuoden. Myös retkeily Virkkulan alueen ulkopuolella vähäistä.

Vastauksena edellä kuvattuihin haasteisiin voisi olla rengasmaisen luontopolun rakentaminen, jonka yhteydessä olisi yksi tai useampi yleisölle avoin piilokohju (samassa yhteydessä toki ruokintaa). Myös

lintukuvafestivaalien tapaisia, houkuttelevia tapahtumia voisi kehittää lisää. Myös Liminganlahden muuta tuotteistusta tulisi kehittää. Yhtenä potentiaalisena mahdollisuutena olisi lisätä vesialueella liikkumiseen liittyvää tuotteistusta, kuten melontaa, sup-lautailua jne. Tämä tulisi kuitenkin toteuttaa siten, ettei alueella pesivät ja levähtävät linnut häiriinny.

Liminganlahden näkyvyyden ja vetovoimaisuuden lisäämiseksi olisi myös mahdollisuutena tulevaisuudessa hakea sille Unescon maailmanperintöaluestatusta. Näkyvyyden lisäksi tämä toisi varmasti alueelle lisää myös investointeja sekä toimijoita

Liminganlahden kehittämiseen liittyen seuraavat askeleet tulevat olemaan Limingan kunnan alueelle teettämän Masterplan-työ. Kunhan kyseinen työ valmistuu, tulee Metsähallituksen tehdä vastaava kehittämissuunnitelma luontokeskukselle ja sen tulevaisuuden toimintakonseptille.

Hailuoto: Hailuoto on hyvin omaleimainen ja mielenkiintoinen wildlife-kohde. Metsähallituksen ylläpitämiin rakenteisiin Hailuodossa kuuluvat Kirkkosalmen esteetön lintutorni ja sen yhteydessä oleva taukopaikka sekä Marjaniemen esteetön luontopolku. Investointien ja kunnostusten osalta Kirkkosalmen kohde kaipaisi raivausta sekä huonokuntoisten pitkosramppien uusimista. Myös opastaulut tulisi päivittää. Myös Marjaniemen luontopolun rakenteet tulisi kunnostaa. Hailuodon osalta kokonaisuutta selkeyttäisi myös tarpeettomien ja käytöstä poistettujen rakennusten hävittäminen.

Edellä mainittuja kohteita käytetään jonkin verran matkailuyritysten tuotteistuksessa. Kuitenkin selvää potentiaalia olisi esimerkiksi Hailuodon ja Liminganlahden linkittämisessä yhä vahvemmin yhteen. Hailuodon ja mantereen välille lähivuosina rakennettava silta tulee todennäköisesti lisäämään saaren matkailijamääriä, jolloin myös matkailutuotteiden kysyntä tulee nousemaan. Luonnon tarkkailu ja valokuvaaminen Hailuodon kaltaisessa, uniikissa ympäristössä kannattaisi varmasti sisällyttää vahvasti mukaan kaikkien matkailun tuotteistamiseen alueella.

Röyttä ja Rahjan saaristo: Iin Röytän ympäristössä ja Kalajoen Rahjassa olisi mahdollista tuotteistaa hylkeiden bongauksia ja katselua.

4.4.2.2 Kosteikot

Olvassuo: Laaja ja maisemallisesti vaihteleva Olvassuo monipuolisine kosteikkolajistoineen on erinomainen wildlife-matkailun ”hot spot” -kohde. Aluetta pitäisi kuitenkin profiloida yhä vahvemmin ja tuotteistaa matkailukäyttöön. Syrjäinen sijainti pitäisi kääntää vahvuudeksi ja aitoudeksi.

Sekä Olvassuon etelä- että pohjoisosassa on laavun, luontopolun ja lintutornin kokonaisuus. Palveluvarustus on alueella osin hyvin huonossa kunnossa. Rakenteiden kunnostuksen ja tuotteistuksen myötä Olvassuolla olisi erityisenä luontokohteena mahdollisuus kehittyä kohti kansallispuistotasoisia

4.4.2.3 Vanhat metsät

Oulanka: lajirikas ja maisemallinen Oulanka on monella tapaa wildlife-matkailun paratiisi. Valokuvaukseen liittyvää tuotteistusta alueella onkin jo jonkin verran. Kysyntä on tällä hetkellä kuitenkin tarjontaa suurempaa, mikä johtuu ammattimaisen työvoiman saatavuuden puutteesta. Tarve koulutukselle on siis ilmeinen. Valokuvauksen ohella Oulangalla olisi mahdollista tuotteistaa myös luonnon tarkkailua (eläinten jäljet, kasvilajit jne) nykyistä paljon enemmän. Täten luonto ja sen erityislaatuisuus juuri Oulangalla saataisiin avautumaan asiakkaalle nykyistä paremmin. Samalla asiakaskokemuksen laatu kasvaisi.

Rakenteiden puolesta Oulangan kattava retkeilyn palveluvarustus tukee myös wildlife-matkailua.

Valtavaara, Näränkä, Iivaara: Oulangan ohella myös Kuusamon muut vetovoimaiset luontokohteet tarjoavat oivalliset mahdollisuudet wildlife-tuotteiden kehittämiseksi ja lisäämiselle osaksi olemassa olevia matkailutuotteita. Rakenteiden puolesta tilanne on sama kuin Oulangalla -olemassa olevat retkeilyrakenteet riittävät. Sen sijaan tuotteistua ja osaamista tarvitaan lisää.

LÄHTEET:

BusinessOulu. 2014. Oulun seudun matkailustrategian päivitys 2020 ja toimenpideohjelma 2014–2020. Oulun kaupungin painatuskeskus. ISBN: 978-952-5465-85-3

Centre for Recreation and Tourism Research. 2016. Slow Adventure in Northern Territories. Work Package Three Final Report: Consumer Research.

CPI Centre of Promotion of Imports. WWW-sivusto. Attracting Tourists from Europe. Saatavissa: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/>

Creamentors. 2016. Koillismaan kesämatkailun kasvuohjelma.

Doyle, C. 2016. Esitelmä. SoftAdventureConnect, Kuusamo 13.10.2016 [verkkodokumentti]. Viitattu 24.1.2017. Saatavissa: <https://drive.google.com/file/d/0B2wTIEh9sjW8UkpLX0J6WExXSm8/view>

Future Foundation. 2015. Future Traveller Tribes 2030; understanding tomorrow's traveler [verkkodokumentti]. Amadeus. [Viitattu 7.11.2017]. Saatavissa: <http://www.amadeus.com/documents/future-traveller-tribes-2030/travel-report-future-traveller-tribes-2030.pdf>

Karttunen, P. 2011. Outdoors Finland. Melontareittien suunnitteluopas [verkkodokumentti]. Viitattu 3.11.2017. Saatavissa: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/05/OF-Melontareittien-suunnitteluopas.pdf?dl>

Keränen, M.; Takala, K.; & Järviluoma, J. 2016. Mitä on aktiviteettimatkailu? Teoksessa K. Takala; & J. Järviluoma, *Aktiviteettimatkailu Kajaanin ammattikorkeakoulussa ja sen koulutuksista valmistuneiden seurantatutkimus*. Kajaani [verkkodokumentti]. Viitattu 24.1.2017. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/105006/Aktiviteettimatkailun_koulutus_kamkissa_taitto_Final.pdf?sequence=1

Lumijärvi, H. 2016. *Syötteen luontomatkaileusuunnitelma*. Metsähallitus. [verkkodokumentti]. Viitattu 3.11.2017. Saatavissa: <https://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/2166>

Maa- ja metsätalousministeriö. 2016. Kasvua vesiosaamisesta ja vesiluonnonvarojen kestävästä hyödyntämisestä. Sinisen biotalouden kansallinen kehittämissuunnitelma 2025 [verkkodokumentti]. Viitattu 3.11.2017. Saatavissa: <http://mmm.fi/documents/1410837/1516671/Sinisen+biotalouden+kehittamissuunnitelma+25.11.2016/59427dec-711b-4ca3-be28-50a93702c393>

OutdoorsFinland. Retkeilymatkailun suunnitteluopas [verkkodokumentti]. Viitattu 3.11.2017. Saatavissa: <http://www.outdoorsfinland.fi/wp-content/uploads/2014/06/Retkeilymatkailun-suunnitteluopas.pdf>

Pohjois-Pohjanmaan liitto. 2015. Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämisstrategia 2020 - yhteistyöllä matkailuelinkeinosta kasvua ja kansainvälisyyttä! Pohjois-Pohjanmaan liiton julkaisuja A:57. ISBN 978-952-5731-45-3.

Pohjois-Pohjanmaan liitto. 2015. Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvitys.xxx

Pohjois-pohjanmaan liitto. 2013. Luontoparatiisit lähellämme. Kosteikot Pohjois-Pohjanmaan matkailun voimavarana. Pohjois-Pohjanmaan liiton julkaisuja B:60. ISBN978-952-5731-27-9.

Rinkinen, J. & Lepikkö, T. 2014. Rahjan saariston melonnan ja pienveneilyn kehittämissuunnitelma [verkkodokumentti]. Viitattu 3.11.2017. Saatavissa: <http://www.metsa.fi/documents/10739/e2d159db-99a1-4bae-a3fe-3fb205330f1d>

Räsänen, P. 2016. Luonnosta liiketoimintaa ja hyvinvointia –valmennus 12.-13.10.2016, Rokua.

Räsänen, P. 2011. Melontamatkailun tuotteistaminen [verkkodokumentti]. Viitattu 3.11.2017. Saatavissa: <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/05/OF-Melontamatkailun-tuotteistamisliite.pdf?dl>

Slow Adventure in Northern Territories -hankeen raportti. 2016. *Consumer Research*. WP 3 - Final Report. University of Highlands and Islands, Centre for Recreation and Tourism Research.

UNWTO. (2014). *Global Report on Adventure Tourism*. Madrid. [verkkodokumentti]. Viitattu 24.1.2017. Saatavissa: cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/final_1global_report_on_adventure_tourism.pdf

Visit Finland. 2014. Kesän luontoaktiiviteettien kehittämissstrategia 2015–2018 [verkkodokumentti]. Viitattu 9.5.2016. Saatavissa: <http://www.visitfinland.fi/studies/kesan-luontoaktiiviteettien-kehittamisstrategia-2015-2018/>

Veteläinen, T. 2017. Rokuan kansallispuiston ja luonnonsuojelualueiden kävijätutkimus 2017.XX